

אחדות

XXXI. ÉVFOLYAM, 140. SZÁM • 2021. MÁRCIUS • 500 Ft
5781. NISZÁN • ניסן תשפ"א • ב"ה

egysé

ירחון יהדות הונגריה

MAGYAR ZSIDÓK LAPJA • EGYSÉGES MAGYARORSZÁGI IZRAELITA HITKÖZSÉG

**MIT VÁRHA
IZRAEL ÉS A
ZSIDÓSÁG
BIDENTŐL?**

**Purimi maszkok
másként**

**SZABAD-E A SORBAN ELŐRE
FURAKODNI AZ OLTÁSÉRT?
Az oltási sorrend háláchái**

Amerikai hászidok: stetlek és rebbék az Újvilágban

KEDVES OLVASÓ!

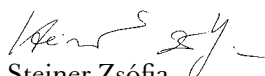
Egy éve uralja életünket a koronavírus. Olyan szavakat tanulunk meg, amikről sosem álmotunk, hogy valaha szükségünk lesz rá és úgy beszélünk a fertőzőképességről vagy az RNS alapú vakcinákról, mintha mind virológussá váltunk volna. Olyan kifejezések lettek a mindennapjaink részei, amelyekről úgy véltük, a múlt ködébe vesznek. Hiszen kijárási tilalomról, járványügyi intézkedésekről, egyáltalán, gyilkos járványokról ma már csak a történelemkönyvekben lehetett olvasni. Vagy mégsem? A 21. századi Európa közepén abban a hitben élhetünk, hogy védve vagyunk minden ilyesmitől. Demokráciáink, egészségügyi rendszerünk, tudományunk megvéd bennünket.

A koronavírus azonban kihúzta lábunk alól a talajt: ott-honainkba száműzött bennünket és elszigetelt a környezetünkől. Egy év alatt kiderült, hogy a világjárványnak csak az iszonyú embervesztés az eredménye. Mára jól látszik, hogy a magány, az elszigeteltségből eredő depresszió, a szorongás épp úgy szedi áldozatait, mint a mára már ikonikussá vált, tüskés gömb formájú vírus. Ez pedig nem válogat, nem kíméli sem a fiatalokat, sem az egészségeseket, egyformán pusztítja az emberek lelkét és elméjét.

A lányom hívta föl a figyelmemet egy érdekességre ezzel kapcsolatban. A héberben a karanténra az egyedüllétet jelentő *bidud* szót használjuk: בידוד. Ha azonban a két középső betű közötti rést kipótoljuk, vagyis, ha a *dáled* betű kinyújtja karját a *váv* felé, akkor megváltozik a szó és a magányból együttlét lesz: ביהוד *bejáchád*. Egyre nehezebb felülemelkedni a saját gondjainkon és kinyújtani a kezünket mások felé, hogy megtartsuk őket. Meguntuk a zoomos ünnepeket, elfáradtunk a telefonkonferenciáktól és ha nem is valljuk be, egyre többször van elegünk a közvetlen családtagjaink folyamatos jelenlétéből is. Vágyunk az éltető emberi kapcsolatokra, a visszajelzésekre, a nagy közös nevetésekre és bizony a felszabadító, közös sírásokra is.

Azt hiszem, találó kifejezés, hogy úgy várjuk a járvány végét, mint a megváltást. Nem tudjuk, meddig kell még *bidud*, elkülönülve lennünk, és mikor lehetünk újra *bejáchád*, együtt. Együtt, úgy igazából, fizikailag. Iskolában, munkahelyen, zsinagógában, ünnepeken. Mégis muszáj erőt venni magunkon. Telefonálni. Üzenni. Kinyújtani a kezünket azok felé, akik egyedül vannak – vagy csak fölvenni a telefont, ha csörög. Az együttlét kétirányú dolog: miközben másokat segítünk, magunkat is gyógyítjuk a kapcsolódással.

Adjon az Örökkévaló erőt mindannyiunknak, hogy magányunkat együttlétre változtathassuk!

Steiner Zsófia
főszerkesztő

Előfizetés:
www.fizetes.zsido.com

Újságunk korábbi lapszámait a
www.zsido.com/egység
oldalon találja meg elektronikus formában.

További információért hívja
a **06 1 268 0183**-as telefonszámot.

BORÍTÓ

Amerikai hászidok

Fotó: shutterstock

egység MAGAZIN

Kiadja a Chábád Lubavits –
Zsidó Nevelési és Oktatási Alapítvány
Achdut magazine is published
by Chabad-Lubavitch
The Jewish Heritage Center of Hungary

1052 Budapest, Károlyi krt. 20.
Telefon/fax: (+36-1) 268-0183
E-mail: egyseg@zsido.com
Internet: www.zsido.com

FELELŐS KIADÓ:
Oberlander Bárucl rabbi

FŐSZERKESZTŐ: Steiner Zsófia

FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES: Cseh Viktor

ROVATVEZETŐK: Dénes Anna,
Cseh Viktor, Tuna Judit

OLVASÓSZERKESZTŐ: Molnár Zsófia

TERVEZŐ-SZERKESZTŐ: Juhász Valéria

ISSN 1217-3223 (nyomtatott)
ISSN 1588-0346 (on-line)

A kiadvány szent szövegek részleteit
és magyarázatait tartalmazza.
Kérjük, ne dobja el!

MIT VÁRHAZ IZRAEL ÉS A ZSIDÓSÁG BIDENTŐL?

„Biden és Harris is ellenzi
a zsidó állam elszigetelését
hirdető, annak legiti-
mitását megkérdőjelező
BDS-mozgalmat.”

6 oldal

34. oldal

ÉDES ÉTELLEL EMLÉKEZÜNK AZ ELYNOMÁSRA

„A hajszesz így a zsidó diaszpóra
történetét is magában hordozza: a zsidók
minden körülmények között megtartották
a hagyományos széder estét, bárhol éltek
is, és ehhez azokat az alapanyagokat
használták fel, melyek adott helyen a ren-
delkezésükre álltak. A receptek változtak,
de amit szimbolizálnak, az örök.”

SMÚZ

- 21 A főszerkesztő levele
Hogy lesz a magányból
együttlét?
- 41 Hírek

REBBE

- 51 Mit üzenünk a jövőnek?

HOHMECOLÓ

- 61 Mit várhat Izrael
és a zsidóság Bidentől?
Seres László írása
- 81 „Ámerika iz nist ánders”
Naftali és Chana Deutsch
összeállítása
- 101 Zsidó falvak, zsidó Alpok
az USA-ban
- 111 Különleges amerikai zsinagógák

JIDDISKÁJT

- 121 Rituális fürdők nyomában
a régi Pesten 2. rész
Dombi Gábor írása
- 151 Szabad-e előre furakodni
a sorban az oltásért?
Oberlander Bárucl rabbi írása
- 181 A szédertál titkai

15. oldal

SZABAD-E ELŐRE FURAKODNI A SORBAN AZ OLTÁSÉRT?

„Amikor a boltban van elég
áru, akkor a sorban állásnak
csak az idővesztés a tétje.

Amikor azonban nincs,
akkor a tét az, hogy ki fog
hozzájutni az áruhoz.”

JUDAPEST ANNO

- 201 A lelkesedéssel fogadott
kéregetők
Egy bankár, egy rabbi és egy
orvos New York-i útja
Cseh Viktor írása

KILE

- 241 Purimi maszkok másként
– képes beszámoló
- 261 Egy női központ,
ahol feltöltődik test és lélek
Tuna Judit írása
- 281 Akik a vírusban odavesztek
Megyeri A. Jonatán írása

MISPÓHE

- 301 Édes étellel emlékezzünk
az elnyomásra
Dénes Anna írása

ÉCESZGÉBER

- 331 „Célszerszám” nélkül
az újbudai purimon
Juhász Vali írása
- 341 A szkuleni rebbe maceszai
Dénes Anna meséje

AZ ISRAELI KORMÁNY HÁLÁS A KOEL CHÁBÁDNAK AZ ÚJ SZOCIÁLIS PROGRAMBAN VALÓ RÉSZVÉTELÉÉRT

A koronavírus okozta világban folyamatosan nőnek a társadalmi és gazdasági problémák, valamint a megoldásukkal járó költségek. Az izraeli belügyminisztérium februárban hagyott jóvá egy óriási projektet, amelynek célja a leginkább rászoruló családok támogatása. A zsidó állam legújabb szociális projektjének egyik fő koordinátora a Koel Chábád, Izrael legrégebbi jótékonyssággal foglalkozó szervezete lett, amit az első lubavicsi rabbi, a liadi Snéor Zálmán rabbi (1745–1812), az „Álter Rebbe” alapított. A projekt keretében összesen 200 ezer rászoruló családnak fognak segíteni. Aryeh Deri, Izrael Állam belügyminisztere elmondta, hogy sok család szenved az éhségtől és azonnali támogatásra szorulnak. A zsidó állam szociális projektje több, mint 700 millió sékel (mintegy 63 milliárd forintnak megfelelő) értékben fog olyan betétkártyát kiosztani az elkövetkező hónapokban, amely lehetővé teszi számukra, hogy a méltóságukat megőrizve, tisztességes módon vásárolhassák meg a szükséges élelmiszereket.

A koronavírus okozta világban folyamatosan nőnek a társadalmi és gazdasági problémák, valamint a megoldásukkal járó költségek. Az izraeli belügyminisztérium februárban hagyott jóvá egy óriási projektet, amelynek célja a leginkább rászoruló családok támogatása. A zsidó állam legújabb szociális projektjének egyik fő koordinátora a Koel Chábád, Izrael legrégebbi jótékonyssággal foglalkozó szervezete lett, amit az első lubavicsi rabbi, a liadi Snéor Zálmán rabbi (1745–1812), az „Álter Rebbe” alapított. A projekt keretében összesen 200 ezer rászoruló családnak fognak segíteni. Aryeh Deri, Izrael Állam belügyminisztere elmondta, hogy sok család szenved az éhségtől és azonnali támogatásra szorulnak. A zsidó állam szociális projektje több, mint 700 millió sékel (mintegy 63 milliárd forintnak megfelelő) értékben fog olyan betétkártyát kiosztani az elkövetkező hónapokban, amely lehetővé teszi számukra, hogy a méltóságukat megőrizve, tisztességes módon vásárolhassák meg a szükséges élelmiszereket.

JERUZSÁLEMBEN TÁRGYALT ORBÁN VIKTOR

Havasi Bertalan, a miniszterelnök sajtófőnöke március 9-én reggel adott hírt az eseményről, mely szerint Orbán Viktor Izraelbe utazik, hogy a zsidó állam kiemelkedően sikeres oltási programjának tapasztalatairól beszélgesse Benjamin Netanjahu izraeli miniszterelnökkel: „Orbán Viktor, Andrej Babiš és Benjamin Netanjahu tárgyalásán megvitatják a járvány elleni védekezés eddigi tapasztalatait a három országban, valamint szorosabbra vonják Magyarországot, Csehországot és Izrael együttműködését a koronavírus elleni küzdelemben.” A csúcstalálkozót, melyen Orbán Viktor mellett a cseh kormányfő, Andrej Babiš is részt vett, március 11-én csütörtökön tartották meg Jeruzsálemben – fő témája, a koronavírus-járvány elleni védekezés volt.

LAPID MEGTÁMADTA, BENET MEGVÉDTE A CHÁBÁD MOZGALMAT

A Jedioth Ácháronot napilap beszámolója szerint a zsidó állam teljes szekularizációját követelő *Jes Atid* (Van Jövő) párt vezetője, Jáir Lapid egy telefonbeszélgetés során durván megfenyegette a Chábád közösség egyik rabbiját, mert az a Vallásos-Cionista párt mellett állt ki. „... üldözni foglak benneteket. Vége lesz a köztéri hanukai gyertyagyújtásoknak és a Chábád-központoknak (...). Vége lesz a 'szeressünk minden zsidót' sztorinak”.

A történeteket Náftáli Benet, volt oktatásügyi miniszter, a jobboldali Jáminá párt frontembere sem hagyta szó nélkül: „A Chábád mozgalom számtalan zsidót ment meg szerte a világon, már hosszú évtizedek óta. Egy fillért sem fogadnak el Izrael Államtól. (...) Kedves lubavicsi küldöttek! Csak folytassátok az utatokat! A benneteket ért gonosz fenyegetőzés a történelem szemétdombján végzi.” A felháborodott reakciókat látva Jáir Lapid Twitter-üzenetében kisé enyhítette az előző nyilatkozatát: „... a Chábád mozgalom nagy érdemeket szerzett az Izrael népe és Izrael földje iránti töretlen szeretetével.”

A MAROKKÓI KIRÁLY A ZSIDÓ ISMERETEK OKTATÁSÁT ÉPÍTETTE BE AZ ISKOLAI TANTERVBE

A 2020 novemberében Izrael és Marokkó között kötött békeszerződés nyomán az észak-afrikai ország iskolai tantervébe a zsidó ismeretek is bekerültek. Egy internetre feltöltött videó tanúsága szerint pedig már meg is történt egy iskolai osztály első zsinagógalátogatása is.

A marokkói királyok mindig hatalmas összegekkel támogatták az ott élő zsidó közösségeket. A jelenlegi király felhatalmazása alapján az iskolai tantervekbe beépítik a judaizmust is, és a zsidó hagyományokról és kultúráról fognak tanítani az összes helyi iskolában, mely ismeretekről a diákoknak végül vizsgát is kell tenniük. Marokkóban már időszámításunk szerint 70 óta élnek zsidók, ezáltal az egyik legrégebbi zsidó közösség bölcsőjének számít az ország. Ma körülbelül 2250 zsidó él Marokkóban, a legtöbben Casablancában. A drasztikus csökkenés oka az 1961–1964 között zajló Jachin művelet, melynek keretében mintegy 97 ezer zsidót költöztettek a Szentföldre. Ma a legtöbb marokkói gyökerű zsidó Izraelben él.

Mit üzenjünk A JÖVŐNEK?

Isten kegyelméből

5724. ijar 15. [1964. április 27.]

Brooklyn, N.Y.

Dr. Velut Greene

Independence So., St. Louis Park 26, Minnesota

Üdvözlés és áldás, [...]

NEM SZABAD KÖZHELYEKRE PAZAROLNI AZ IDŐT

Megragadom az alkalmat, hogy reagáljak levelére, melyben leírta, hogy részt fog venni az amerikai zsidóság jövőjéről tartott konferencián, melynek során a következő 120 évet tervezik meg. Általában nem szokásom jóslatokba bocsátkozni, még 120 évnél lényegesen rövidebb időszakra sem. Egy dolgot azonban fontos figyelembe venni: hitünk egyik alaptétele, hogy minden nap várunk kell a Messiás eljövételét, amikor majd az egész világ elismeri az Örökkévaló uralmát. Ettől függetlenül [...] bármikor, egy csapásra bekövetkezhettek előre nem látott változások. Így tehát nincs sok értelme arról értekezni, hogy milyen lesz a politikai környezet száz év múlva. [...]

NEMZEDÉKÜNK KIHÍVÁSAI

Gyakori jelenség, hogy az aktuális nemzedéket kisebbre tartják, mint a megelőzőt. Bármilyen következtetést is vonnak le ebből, biztos, hogy az új nemzedék nem fél a kihívásoktól. Most nem csak afféle kihívásokra gondolok, melyek szembeállítják őket a többséggel, hanem olyanokra is, melyek áldozathozatalt követelnek a saját életükben. [...]

Továbbá, és szerintem ez szintén egy előnyös tulajdonság, a fiatalok nagy része nem elégszik meg azzal, hogy egy olyan kihívásra reagáljon, mely csupán egy szép elméletet vagy mély gondolatokat mutat fel, hanem a teóriák gyakorlati alkalmazásáról is hallani akar, méghozzá a mindennapok világában. Az effajta gondolatok a legvonzóbbak a számukra.

A VÁLTOZÁSOKAT BEVEZETŐ SZEMÉLYEK

Egy további ismerv a változásokat bevezető személyek iránti megváltozott hozzáállás. Bár logikusnak tűnik, hogy [...] rendelkezzenek sok éves tapasztalattal az általuk hirdetett tanok megélésével kapcsolatban, ma már ez nem elvárás, hiszen a fizikai világban is annyi gyors és radikális változásnak vagyunk a tanúi. Ha pedig ez működik a fizikai világban, akkor nyilván működik a spirituális világban is, ahogy bölcseink már kijelentették: „Az ember egy pillanat alatt kiérdemelheti a halhatatlanságot”. Így tehát senki sem bújhat ki azon kötelezettsége alól, hogy ezt az új igazságot terjessze, még akkor sem, ha nem rendelkezik évtizedes elkötelezettséggel ezzel kapcsolatban.

TÖBB TUDÁS, TÖBB FÁJDALOM

Bizonyára észrevette, hogy az előbbi bekezdésekkel a levele elején leírtakra reagáltam, ahol kifejti elégedetlenségét a Tóra egyes témáiban való járatlanságával kapcsolatban. Emellett nyilván ismeri a világ legbölcsebb emberének véleményét a bölcsességről, mely szerint a több tudás több fájdalmat jelent. A Tóra bölcsességét tekintve, mely a Végtelen határtalan bölcsességét jeleníti meg, szintén igaz, hogy minél többet tanul valaki, annál jobban megérti, hogy milyen sok mindent nem tud még. [...] Tény az is, hogy az úgynevezett egzakt tudományokban is, minden egyes felfedezés több kérdést szül, mint ahány választ. Ez ad azonban igaz ösztönzést a tanulás és a kísérletezés folytatására. Még inkább igaz ez a Tórára, az élet Tórájára, mely megmutatja az igaz utat a fizikai és a spirituális életben egyaránt.

A RABSZOLGASÁGBÓL A SZABADSÁGBA

Egyébként most, az ómerszámlálás időszakában, mely Pészách és Sávuoet ünnepét köti össze, különösen aktuális ez a téma. Először is, az egyiptomi kivonulást megelőzően, a zsidók a rabszolgaság legalacsonyabb szintjén álltak. Egy olyan országot szolgáltak, mely a „föld utálata” volt. Aki tisztában van az akkori Egyiptomban uralkodó helyzettel és tudja, hogy milyen züllöttek voltak az egyiptomiak abban az időben, annak világos, hogy ez milyen hatással volt az ott szolgáló zsidók jellemére. Mégis, mindössze ötven nap leforgása alatt, a zsidók képesek voltak a spiritualitás legmagasabb fokára emelkedni és megtapasztalni a valódi szabadságot. Továbbá, a Tóra jelentette szellemi szabadság, mely valamennyire az egész világot bevilágította, együtt járt a fizikai szabadsággal, a fizikai világ problémáitól való megszabadulással. A Tóra elbeszéli, hogy Izrael fiai mannát és egy kutat kaptak és minden materiális igényük csodálatos módon teljesült.

A TÓRA NEM MESEKÖNYV

A Tórában leírt események nem csupán szórakoztató történetek, hanem a Tóra tanításainak fontos közvetítői. E történetekből választ kaphatunk arra is, hogy bizonyos körülmények megvalósulása mit hoz magával a jövőben. Ha a körülmények hasonlóak lesznek ahhoz, mint amit az Egyiptomból kivonuló zsidók megtapasztaltak, amikor teljes hittel követték az isteni hívó szót és a termékeny Egyiptomból a sivatag felé vették az útjukat, csupán az isteni ígéretben bízva, a lángoszlopot követve, akkor joggal várhatjuk, hogy radikális változások álljanak be, nem évek, hanem mindössze néhány nap alatt.

Áldással,

M. Schwartz

The background of the top section features a close-up of the American flag on the left and the Star of David on the right, both slightly blurred. A dark blue horizontal band spans across the middle, containing the title in white text.

MIT VÁRHAT IZRAEL ÉS A ZSIDÓSÁG BIDENTŐL?

Az új amerikai elnök külpolitikai prioritásai között egyelőre nem szerepelnek az Izraellel kapcsolatos folyamatok. Sok még a kérdés, de a jó hír az, hogy fontos gesztusokat már tett a zsidó államnak. SERES LÁSZLÓ ÍRÁSA

Izrael és még a nem baloldali zsidó közösségek is fellélegezhetnek, amikor kiderült, hogy a demokrata párt Joe Biden és Kamala Harrist nevezi az elnöki és alelnöki posztért induló versenybe. Sem ő, sem alelnöke nem részesei ugyanis annak a demokratákon belüli egyre hangosabb erőcsoportnak, amely „progresszív” agendájával, az Izrael-ellenességet normalizálni próbáló, posztmarxista retorikájával mérgezően hat az amerikai közéletben.

Ha e két centristánál baloldaliabban jelöltek győztek volna, akkor az Alexandria Ocasio-Cortez, Ayanna Pressley, Rashida Tlaib és Ilhan Omar, és persze a még nyíltabban antiszemita Linda Sarsour nevével fémjelzett militáns „anticionista” irányzat nyerhetett volna pozíciókat a külpolitika területén is. Fontos az is, hogy – a fenti *squaddal* ellentétben – Biden és Harris is ellenzi a zsidó állam elszigetelését hirdető, annak legitimitását megkérdőjelező BDS-mozgalmat.

A kétállami megoldás mellett hangsúlyozott kiállásuk is a helyén kezelendő: évtizedek óta része a demokrata (sőt a republikánus) mainstream elképzeléseknek. Az EU-val ellentétben azonban a demokraták legalább tudják, hogy a helyzet

alapvetően megváltozott: a kétállami megoldás sehol nincs napirenden, egyre több szunnita állam köt békét Izraellel, a zsidó állam ellenségei, Iránnal az élen, világszerte elszigetelődőben vannak.

VISSZATÉR AZ OBAMA-KORSZAK?

De mit várhat a zsidó állam egy demokrata adminisztrációtól? „Trump és csapata a 2020-as kampány során felhívta a figyelmet arra, hogy Bidennel visszatérhet az Obama-adminisztráció kevésbé barátságos politikája Izrael felé. Ugyanakkor tény, hogy Biden eddigi pályafutása során kevés olyan lépést tett, amely szemben állt volna Izraellel” – állapítja meg joggal Tevi Troy a neokonzervatív *Commentary Magazine*-ban. A szerző fontosnak tartja megemlíteni, hogy bár Biden korábban ellenezte a lépést, mégis megtartja az amerikai nagykövetséget Jeruzsálemben, azt nem fogja visszaköltöztetni Tel-Avivba.

Joe Biden honlapján külön oldalt szentel az elnök Izraellel és a zsidó közösséggel kapcsolatos állásfoglalásainak („a zsidó örökség: amerikai örökség”). Ez a *record* pozitív: bár a gyűlölet, az antiszemitizmus amerikai növekedését kizárólag

Trumpéknak tudja be, nem pedig a baloldali és „emberi jogi” mozgalmak térnyerésének, és szót sem szól Trump történelminek nevezhető közel-keleti sikereiről, legalább hitet tesz a zsidó állam biztonsága mellett, és határozott választ ígér a nemegyszer erőszakos antiszemita atrocitásokra.

A Jewish Virtual Library még részletesebben dokumentálja Biden több évtizedes elkötelezett kapcsolatát Izraellel és a zsidó közösséggel, hangsúlyozva, hogy az elnöknek lényegesen jobb a személyes kapcsolata Netanjahu miniszterelnökkel, mint korábbi főnökének, Barack Obamának, aki köztudottan hűvösen és távolságtartóan viselkedett a miniszterelnökkel éppúgy, mint a zsidó állammal. Biden 2012-ben kijelentette, hogy Netanjahut harminc éve a barátjának tekinti: „Bibi, egy szóval sem értek egyet azzal, amit mondasz, de szeretlek.”

Biden már 2010-ben, alelnökként és később is bírálta a júdea-szamáriai telepépítéseket, illetve bővítéseket (»a telepek szisztematikus és folyamatos terjedése és a földek lefoglalása rossz irányba sodorják Izraelt«), és ellenezné Izrael egyoldalú annektálási terveit (amelyek

hírek szerint épp a sorozatos békekötések okán kerültek le Jeruzsálem napirendjéről). Várhatóan folytatja majd a palesztinpárti retorikát és a palesztinok humanitárius segélyezését, ugyanakkor azt ígérte: a 2018-as, Trump elnök által aláírt Taylor Force Act szellemében megkövetelné a Palesztin Hatóságtól, hogy ne finanszírozza tovább a terrorizmust, valamint a halott »mártírok« családait.

PÉLDAÉRTÉKŰ SZOLIDARITÁS

Épp ezeknek az elköteleződéseknek a fényében van jelentősége annak a gesztusnak, amit Biden külügyminisztere, Anthony Blinken tett március elején Izraelnek.

Szinte órákkal azután, hogy a hágai Nemzetközi Büntetőbíróság (ICC) főügyésze bejelentette, vizsgálatot indít Izrael 2014-es, a gázai hadművelet idején elkövetett állítólagos háborús bűncselekményei miatt, Blinken közölte: „Az Egyesült Államok határozottan ellenzi ezt a döntést, és mélyen csalódott. (...) Továbbra is fenntartjuk Izrael és biztonsága melletti határozott elkötelezettségünket, többek között azért, hogy szembeszálljunk azokkal a cselekedetekkel, amelyek Izraelt tisztességtelenül célozzák meg.”

Az Izraelben egyöntetű felháborodással fogadott ICC-döntéssel a fő jogi gond az, amit Blinken is ír („Izrael nem része a Nemzetközi Büntetőbíróságnak, és nem járult hozzá a Bíróság joghatóságához, így komoly aggodalmat kelt bennünk az, hogy a Nemzetközi Büntetőbíróság megpróbál joghatóságot gyakorolni az izraeliek felett”), a fő morális gond pedig az, hogy a vizsgálat teljesen figyelmen kívül hagyja a gázai hadművelet okát: egy nappal korábban palesztin terroristák elraboltak és meggyilkoltak három izraeli tinédzsert. Az ICC vizsgálata az ezt követő palesztin terrorra is kiterjed ugyan, de a Hamász valószínűleg jogosan ünnepelte a vizsgálat megindítását: ő természetesen „jogos önvédelemre” fog hivatkozni, és valószínűleg számíthat a hágai testület mély megértésére.

Blinken szolidaritási nyilatkozatában nyilván benne lehet, hogy az Amerika és Izrael kárára elfogult ICC az Egyesült Államokat is a vádlottak padjára állítaná afganisztáni „háborús bűnök” miatt, ám a kiállítás így is fontos, Izrael-párti, a palesztin narratívára nemet mondó üzenet.

Az amerikai sajtónak is feltűnt, hogy szokatlanul sokáig tartott, amíg az új amerikai elnök végül, február közepén, felhívta Netanjahut, de a Fehér Ház közlése szerint a beszélgetés során két fontos dolog is elhangzott: Biden egyrészt „meg erősítette az Izrael biztonsága iránti szilárd személyes elkötelezettségét”, másrészt közölte, hogy „az Egyesült Államok támogatja azt a megállapodást, amelyet Izrael, valamint arab és iszlám országok kötöttek a viszonyuk normalizálása érdekében.”

MI LESZ AZ IRÁNI FENYEGETÉSSSEL?

Izraelnek az arab világban egyre stabilizálódó helyzetét tekintve egy kulcsfontosságú terület maradt, amivel a Biden-adminisztrációnak foglalkoznia kell, ez pedig Irán. A síita autokrácia nemcsak nukleáris terveivel, Izraelt megsemmisítő retorikájával fenyegető tényező a zsidó állam – és az egész szabad világ – számára, de idegen országokba való beavatkozásával (Szíria, Libanon, Irak), a szélsőséges iszlám ideológia exportjával és a nemzetközi terrorizmus támogatásával továbbra is számolni kell.

Biden fő dilemmája hamar megmutatkozott: külpolitikai prioritásai közé sorolta a visszatérést az Obama által erőltetett és tető alá hozott 2015-ös atomalkuhoz, ami pedig alig nyújtott garanciát az iráni nukleáris ambíciókkal szemben, másrészt erre deklaráltan csak úgy hajlandó, ha Irán teljesíti a rá szabott kötelezettségeket.

Itt is jó hír, hogy várhatóan együtt mozog majd Amerika Izraellel (pl. közös nukleáris szakértői csapatot is felállítanak az amerikai visszatérés előkészítésére), ami szintén nagy változás a jeruzsálemi aggodalmakat rendre figyelmen kívül hagyó Obama-korszakhoz képest. Ezt a közös fellépést Teherán „veszélyes magatartásával” szemben erősítette meg március elején Netanjahu és Kamala Harris alelnök telefonbeszélgetése.

Ha tehát a Biden-csapat ellen tud állni a hazai, pártjukon belüli szélsőséges és mélyen ellenérdekelt politikai lobbik nyomásának, meg annak a kísértésnek, hogy *appeasement*-politikával a „béke” kedvéért mégiscsak alámenjenek Teheránnak, akkor nem kizárt, hogy nemcsak Trump sikeres közel-keleti politikát tudják folytatni, de a világot is egy fokkal biztonságosabb helyé tehetik.

A Jewish Virtual Library Biden-archívuma: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/views-on-israel-of-u-s-presidential-candidates-2020-joe-biden>

Joe Biden és Benjámín Netanjáhu találkozója

„ÁMERIKA IZ NIST ÁNDERS”

HÁSZID UDVAROK, STETLEK ÉS ZSINAGÓGÁK AZ EGYESÜLT ÁLLAMOKBAN

Az amerikai zsidóság, bár erősen az óvilágban gyökerezik, sok szempontból elkülönül tőle. NAFTALI ÉS CHANA DEUTSCH ÖSSZEÁLLÍTÁSA

AMERIKAI HÁSZID UDVAROK

A mintegy háromszáz évvel ezelőtt szárba szökkenett hászid mozgalom nagy ütemben hódította meg Kelet-Európa zsidó közösségeit, s egymás után alakultak meg az újabbnál újabb hászid udvarok egy-egy karizmatikus vezető körül. Az egyes közösségek azon település nevét vették fel, ahonnan mozgalmuk elindult. Így váltak ismertté a zsidó világban olyan távoli kis falvak nevei is, mint például Lubavics, Karácsonyfalva (Krecsnef) vagy Olaszliszka, illetve így kerültek olyan városok a vallásos zsidóság atlaszába, mint Sátoraljaújhely, Munkács vagy Nadvorna. Ez a szokás olyan erős maradt, hogy a később, már Izraelben saját udvart alapító rebbék is egy távoli ősök kelet-európai lakhelyéről (pél-

dául Hajdúdorog vagy Miskolc) nevezték el újonnan alapított közösségüket.

Az Egyesült Államokba kivándorolt rebbék között azonban három példát is találunk arra, hogy a tradícióval szakítva, új lakóhelyük után nevezték el közösségüket. Talán a hatodik lubavicsi rebbe, Jozsef Jicchák Schneerson rabbi (1880–1950) egyik híres kijelentése köszönt vissza döntésükben: „Ámerika iz nist ánders”, azaz Amerika nem különbözik Kelet-Európától abban a tekintetben, hogy ott is ugyanúgy lehetséges tórahű életet élni, a megszkottól meglehetősen eltérő életszemlélet és körülmények ellenére. A három közösség közül, melyet megismerünk a bostoni és a clevelandi viszonylag kis lélekszámú, náluk jóval többen tartoznak a pittsburgh-i hászidok közé.

BOSTON

A legelső, amerikai város nevét viselő hászid udvart 1915-ben alapította Pinchas David Horowitz rabbi (1877–1941), a Massachusetts államban fekvő Bostonban. A rabbi Jeruzsálemben született, mely abban az időben az Oszmán Birodalom része volt. Ősei között ott találjuk a híres Smelke rabbit Nikolsburgból és a lelovi hászid dinasztia rebbeit is. Egy rabbinikus vita tisztázása miatt Oroszországba utazott, ahonnan azonban – az I. világháború kitörése miatt – már nem tudott visszatérni a Szentföldre. Amikor adománygyűjtő körútra érkezett az Egyesült Államokba, a bostoni hitközség tagjai megkérték, hogy legyen a rabbijuk. Horowitz rabbi kevés számú, de elkötelezett követőt gyűjtött maga köré, és ezzel megvetette a bostoni hászidizmus alapjait. Később New Yorkba települt át, ám a közösség neve nem változott. A rebbe hírneve gyorsan elterjedt az Egyesült Államokban, és még a nyugati partról is sokan érkeztek, hogy a tanácsát és áldását kérjék. Halála után fia, Moshe rabbi vette át a közösség vezetését, és számos fontos intézményt alapított. Tagja volt az amerikai ortodox zsidóságot összefogó Agudath Israel szervezetnek, melynek rabbinikus vezetőtestületébe is beválasztották. Részt vett az Egyesült Államok máig egyik legkiemelkedőbb jesivájának tartott Mesivta Torah Vodaath megalapításában is. Halála után, 1989-ben, legidősebb fia, Chaim Avrohom rabbi vette át az udvar vezetését, aki később Izraelbe vándorolt, és Rámát Bét Semesben telepedett le, öccse, Pinchas Dovid rabbi pedig saját udvart alapított Brooklyn Flatbush nevű negyedében.

Balról jobbra: A New York-ban és Betar Iliiben működő bostoni-husztli rebbe Pinchas David Horowitz rabbi (1943–2021)

Chaim Avrohom rabbi mindkét fiát rebbének nevezte ki: Yaakov Yitzchak rabbi Lawrence-ben, Yisroel Yona rabbi pedig a brooklyni Boro Parkban hozott létre közösséget.

A dinasztia egyik legismertebb egyénisége az alapító egyik fia, Levi Yitzchak Horowitz rabbi (1921–2009) volt. Ő volt az első, amerikai születésű hászid rebbe. 1944-ben vette át a közösség vezetését, és egyik legfontosabb feladatának azt tekintette, hogy zsidó egyetemistákat térítsen vissza ősi gyökereikhez. A rebbe 1984-ben Jeruzsálembé költözött, ahol nagy szerepe volt a város nyugati bejáratánál fekvő Hár Nof negyed felépítésében. 1999-ben az akkor fejlődésnek indult háredi városban, a Jeruzsálemtől délre fekvő Bétár Ilitben is közösséget alapított. Végrendeletében mindhárom fiát rebbének nevezte ki: Pinchas Dovid rabbira a Boro Park-i, Mayer Alter rabbira a jeruzsálemi, Naftali Yehuda rabbira pedig a Bostonban működő közösség vezetését bízta.

CLEVELAND

Az Ohio állam egyik legnagyobb városában alapított udvar Méir Leifer rabbi (1881–1941) nevéhez fűződik, aki a neves nadvornai dinasztia leszármazottja volt. Apja, Jiszáchár Dov Ber rabbi a Nadvorna-Szatmár rebbeként volt ismert. Méir rabbi fiatal korában Huszton tanult, a híres Grünwald Mózes rabbinál (1853–1910), akit korának egyik legnagyobb tóratudósaként tartanak számon. Ezt követően Budapestre költözött, ahol sok tanítvány gyűlt köré, majd 1922-ben kivándorolt az Egyesült Államokba és Clevelandben telepedett le, ahol a Máramarosból kivándoroltak zsinagógáját vezette. 1934-ban Brooklynba költözött, és a vallásos zsidók által sűrűn lakott Williamsburgben alapított zsinagógát, de a Cleveland nevet a továbbiakban is megőrizte a közösség. Halála után veje, Usher Mordechai Rosenbaum rabbi vette át a hászidok vezetését, aki jesivát és kolelt alapított. 1991-ben bekövetkezett halála óta fia, Yehoshua Heshel rabbi áll az udvar élén. Lakóhelye miatt gyakran Cleveland–New York rebbeként hivatkoznak rá. A clevelandi hászidizmusnak kialakult egy izraeli ága is, méghozzá a háredi lakossággal egyébként nem büszkélkedő Ráánánában, Tel-Avivtól északra, melyet Uri Léjb Rosenbaum rabbi vezet. A közösség a bostoni udvarhoz hasonlóan Bétár Ilitben is létrehozott egy központot.

Az első clevelandi rebbe otthonál és zsinagógájul szolgáló ház

PITTSBURGH

A pittsburgh-i hászid közösség szintén a nadvornai dinasztiából ered. Az előbb említett clevelandi rebbe testvére, Jozsef Leifer rabbi (1891–1966) alapította a múlt század elején, miután egy amerikai látogatása során a Pittsburghben élő hászidok megkérték, hogy vezesse közösségüket. A Nagykárolyban (ma: Carei, Románia) élő Leifer rabbi elfogadta a felkérést, és egész családjával együtt áttelepült az Egyesült Államokba. Ezt követően már pittsburgh-i rebbeként ismerték. Három fiát, köztük későbbi utódját, Ávráám Ábát, visszaküldte Európába tanulni, mert úgy vélte, hogy Amerikában még nem működik olyan intézmény, mely a megfelelő oktatást biztosíthatná. Ávráám Ábá először a máramarosi Rahó (ma: Rakhiv, Ukrajna) jesivájában tanult, ahol 17 évesen rabbioklevelet kapott. Ezt követően a neves székelyhídi (ma: Săcueni, Románia) jesivában folytatta tanulmányait és a nadvorani rebbe, Itámár Rosenbaum rabbi lányát vette feleségül. A II. világháború kitörése miatt a rebbe három fia Európában ragadt, és csak Ává-

ráhám Ábá élte túl a holokausztot. Ő 1947-ben tért vissza Amerikába feleségével, majd édesapja halála után, 1966-ban átvette a közösség vezetését. A rebbe négy évvel később az izraeli Asdodba költözött, és a továbbiakban onnan vezette hászidjait. Azért erre a Tel-Avivtól délre fekvő, tengerparti városra esett a választása, mert abban az időben nagyon kevés vallásos zsidó élt ott, s ő ezen szeretett volna változtatni.

Fia, Mordecháj Jiszáchár Ber Leifer rabbi (1955–2020) folytatta az édesapja által kijelölt utat, és ő is sokat tett azért, hogy a város lakói közül minél többen megismerjék atyáik örökségét. Udvarában mindenki szívesen látott vendég volt, s ezért az ortodox zsidóságtól távol állók közül is sokan keresték fel, hogy tanácsát és áldását kérjék. A rabbi a tanítás mellett számtalan nélkülöző család szükségleteiről is gondoskodott, a legnagyobb diszkréció mellett. Humanitárius tevékenysége miatt megkapta az Asdod díszpolgára címet.

Az évek során Asdod pittsburgh-i közössége 200 családra bővült, to-

Mordechai Yissachar Ber Leifer rabbi (1955–2020) ifilint rak az unokájára

vább Jeruzsálemben, Bnéj-Brákban és Bét Hilkiájában, az Egyesült Államokban pedig Kaliforniában és New Yorkban is alapítottak pittsburghi intézményeket. A rebbe ismert volt zenei tehetségéről is, a mintegy kétszázötven, általa komponált dalam közül sok igen népszerűvé vált a hászid világban.

A rebbe a tavalyi év végén a koronavírus áldozata lett. Helyét fia, Mesulám Eliezer rabbi vette át.

ZSIDÓ FALVAK, ZSIDÓ ALPOK AZ USA-BAN

A régi világ kis kelet-európai zsidó városkáihoz, a stettekhez hasonlóan ma is létezik néhány, kizárólag zsidók lakta település Amerikában – részben az Egyesült Államokban, részben Kanadában.

NEW SQUARE

A New Yorktól délkeletre, Ramapo mellett fekvő települést kizárólag a szkveri rebbe (jelenleg David Twersky rabbi) követői lakják. Maga a településnév szójáték, hiszen azt jelenti angolul: „új tér”, ám egyben arra is utal, hogy a lakosok a hászidizmus nevét adó ukrainai Skvera város zsidó közösségének folytatásaként tekintenek magukra. A szkveri hászidizmus a csernobili hászid irányzatból vált ki néhány nemzedékkel ezelőtt.

A településnek helyet adó földet még az ötvenes években vásárolták meg. Az akkori rebbe, Jáákov Jozsef Twersky rabbi már Amerikába való megérkezésekor, 1948-ban tervezni kezdte azt a leendő települést, melyen kizárólag hászidok élnek. Célja az volt, hogy a vonzónak tűnő nagyvárosi környezettől távol biztosítsa hászidjai számára azt, hogy teljességgel megélhessék a saját életformájukat anélkül, hogy a külvilág nyomására bármiféle kompromisszumot kelljen kötniük. A település saját vezetéssel rendelkezik, lakosainak száma óriási sebességgel nő. Ezzel párhuzamosan az egyik legszegényebb amerikai településnek számít, hiszen a családokban nem ritka a tíz gyermek sem, és sok férfi választja hivatásul az egész napos tóratanulást. A négy család által alapított kisvárosnak jelenleg mintegy 9000 lakosa van.

A közösség igen szigorú szabályok szerint él, és nemigen engedi be a modern világ vívmányait a falai közé. Tilos például televíziót használni, mindenhol elkülönítik a férfiakat és a nőket, és az ott lakó

gyerekek csakis a település iskoláiban tanulhatnak. A lakosoknak mindenben követniük kell a szkveri rebbe döntéseit és utasításait, illetve a szkveri hagyományt, legyen szó öltözködésről, étkezésről vagy az egyes ünnepek megüléséről. A városban számos jótékonyági szervezet tevékenykedik, segítve a szegénységben élő lakosokat, és természetesen megtalálható itt minden, amire az embernek a mindennapi életében szüksége lehet: iskolák, a vallási élet intézményei és üzletek is.

KIRYAS TOSH

Hogy kerül a kelet-magyarországi Nyírtass Kanadába? A Nyírtassról tasi, vagy tosi hászidoknak nevezett közösség, akárcsak a szkveriek, saját települést alapítottak maguknak, hogy könnyebben megőrizhessék saját hagyományaikat anélkül, hogy a külvilág nyomására kompromisszumokat kellene kötniük. Így telepedtek le az 1960-as évek elején Montrealtól nem messze. A közösség jelenleg mintegy 250 családot, összesen nagyjából 3000 tagot számlál, saját intézményrendszerrel rendelkezik, amelybe oktatási intézmények, bevásárlóközpont és természetesen a vallási élet helyszínei: zsinagógák, tanházak és mikvék is beletartoznak, valamint kóser mészárszék, maceszsütő üzem és egyéb, a helyi lakosok igényeit kiszolgáló egységek. A gyerekszám, ahogy minden vallásos zsidó közösségben, természetesen itt is rendkívül magas, átlagosan nyolc gyerek családonként. A kisvárosnak saját, önkéntesek által működtetett men-

tőszolgálata és biztonsági egysége van. Az általánosan használt nyelv itt is a jiddis, franciául vagy angolul kevesen beszélnek magas szinten.

KIRYAS JOEL

Ezt a várost, ahogy a neve is utal rá, szinte kizárólag szatmári hászidok lakják. A város nevét ugyanis Joel Teitelbaum rabbiról, a szatmári rebberől kapta. A lakosok rendkívül szigorú szabályok szerint élnek, és a város határában egy tábla arra figyelmezteti az érkezőket, hogy nekik is ezeket a szabályokat kell követniük öltözködésükben, megjelenésükben és viselkedésükben egyaránt. Az 1970-es években alapított település férfi lakosságának jelentős része nem dolgozik, hanem egész napját a tóratanulásnak szenteli, a gyerekszám itt is rendkívül magas, így nem csoda, hogy a települést Amerika legszegényebb városaként tartják számon. Itt az egész Egyesült Államokban a legalacsonyabb az átlagéletkor – a különböző források 12 és 13 év közé teszik – és itt a legmagasabb, majdnem 20 százalék azoknak a lakosoknak a száma, akik magyarországi felmenőkkel rendelkeznek. Itt is, akárcsak az előző két említett településen, a jiddis a legtöbbször által beszélt nyelv. Egy felmérés szerint az Egyesült Államokban Kiryas Joelben használják a legkevesebben az angolt elsődleges nyelvként, mindössze a lakosság 6,3%-a. Az emberek 46%-a úgy nyilatkozott, hogy egyáltalán nem, vagy csak gyengén beszél angolul.

Érdekeség mai világunkban, hogy az 1990-es években Kiryas

Joelben végezték a hepatitis A vakcina első klinikai vizsgálatát, és állapították meg, hogy az oltóanyag száz százalékban hatásos. Azért éppen erre a városra esett a választás, mert a településen szokatlanul magas, 70 százalékos volt a fertőzöttség aránya. Ennek okai közé tartoztak többek között a rettenetesen zsúfolt körülmények és a közösségi étkeztetés elterjedtsége. A vizsgálatban azokat a gyerekeket, akik még nem fertőződtek meg, két csoportra osztották. Az egyik csoport kapta a kísérleti vakcinát, a másik pedig placebo anyagot. Az eredmények önmagukért beszéltek, így a hatóságok 1995-ben engedélyezték, és 1996-ban forgalomba is hozták az oltóanyagot, melynek köszönhetően 75 százalékkal esett a hepatitis A fertőzések száma az Egyesült Államokban.

A szatmári közösség 2006-ban, Mose Teitelbaum rabbi halála után vált hivatalosan ketté, hosszas viaskodás után. A két közösséget a fő művéről Berách Moseként is ismert előző rebbe két fia, Áháron, illetve Zálmán Léjb rabbi vezeti. Kiryas Joelben Áháron rabbi hívei élnek, ahol ő tölti be a főrabbi pozíciót.

CATSKILLS

A borst-övnek (a céklából készült borstot zsidó bevándorlók vitték magukkal az Egyesült Államokba), vagy zsidó Alpoknak is nevezett nyaralóövezet a New York-i zsidó munkás- és középosztály lassan egy évszázada kedvelt pihenőhelye. A nyári fülledt forróság elől, aki csak teheti, a hegyekbe menekül. A pihenni vágyó, hagyományokhoz hű zsidó családok számára számos lehetőség nyílik ezen a területen, akár szervezett körülmények között, akár magánúton szeretnének nyaralni és kikapcsolódni. Ez a hegyes-völgyes terület számtalan zsidó gyermektábornak is otthont ad. Szinte nincs olyan közösség New Yorkban, mely ne tartana fent tábort a Catskillsben és sok jesiva is ide települ át a nyári hónapokra, amikor az óceánparti városban nehezen elviselhető a pára, forró időjárás.

Különleges amerikai zsinagógák

1. Touro zsinagóga:

Amerika legrégebbi zsinagógája

A Touro zsinagóga a Rhode Island-i Newportban található. Mint a legrégebbi amerikai zsinagógák mindegyike, ez is szfárádi, vagyis portugál, illetve spanyol eredetű zsidók számára épült. Az eredeti közösség a zsidók egyik legkorábbi bevándorlási hulláma során érkezett az Egyesült Államokba. Az első zsidók a XVII. század közepétől érkeztek Newportba Brazíliából, közösségüket 1658-ban alapították meg. Az egyre szélesebb körű kereskedelmi aktivitás és a növekvő mértékű bevándorlás tette lehetővé a Touro zsinagóga megépítését egy évszázaddal később, 1759-ben. Az építész, Peter Harrison a velencei építészet eszköztárából merített. Szombatonként, illetve ünnepnapokon napjainkban is tartanak a zsinagógában istentiszteleteket. A közösség ragaszkodik az alapítók által követett, eredeti szfárádi imarendhez. A zsinagóga a nevét első rabbijáról, Isaac Touróról kapta.

2. Shearith Israel zsinagóga:

a legrégebbi, folyamatosan működő amerikai zsidó közösség

A New York Cityben működő közösség 1654-ben alakult meg hivatalosan. Tagjai olyan, a szfárádi rítust követő zsidók voltak, akik a braziliai portugál gyarmaton működő inkvizíció elől menekültek. Az évszázadok során a közösség több épületet is használt. Jelenlegi zsinagójuk 1897-ben épült.

3. St. Thomas zsinagóga:

a legrégebbi, folyamatos használatban levő zsinagóga

A zsinagógák körében szokatlan nevet viselő zsinagóga nemcsak az Egyesült Államok második legrégebbi zsinagógája, hanem egy más címet is magáénak tudhat: ez az a közösség ugyanis, amelyik a legrégebb óta működik folyamatosan, megszakítás nélkül, 1792 óta. A zsinagógának nevet adó St. Thomas-szigeten letelepülő, kereskedelemmel foglalkozó, spanyol és portugál eredetű zsidók építették 1833-ban, és azóta folyamatosan használatban van.

4. Baron Hirsch zsinagóga:

a legnagyobb ortodox zsinagóga Amerikában

A Tennessee államban fekvő Memphisben található az Egyesült Államok egyik legnagyobb ortodox zsidó közössége. Az 1950-es években épült, egyszerű, dísztelen elemekből álló épület korának legnagyobb amerikai zsinagógaépülete volt. Az épület körül a mai napig erős ortodox zsidó közösség egyéb építményei, illetve a közösséget szolgáló intézmények is megtalálhatók.

RITUÁLIS FÜRDŐK nyomában a régi Pesten 2. rész

Budapest zsidó lakossága a szabadságharc után indult erőteljes növekedésnek. E korban a rendszeres vallásgyakorlás az életmód, a mindennapok része volt, attól elválaszthatatlan egész alkotott; ha a városi civilizáció és beolvadás folyamatosan csökkentette is intenzitását.

DOMBI GÁBOR ÍRÁSA

NÖVEKVŐ LÉLEKSZÁM

Miként táblázatunkból is kiderül, a főváros zsidó lakosságának túlnyomó többsége a (mai) V-IX. kerületek területén élt. Így meglepő lenne, ha nem lett volna e tájékon mikve rituális célokra, ugyanis a vallási hitbuzgalom nemhogy csökkent, hanem új formákat kapva virult. Az 1860-as évek belső küzdelme a közösség előljárói és rabbija között; a kongresszusi

Budapest zsidó lakosságának statisztikája

Év	A történelmi (5–9.) kerületek zsidósága	Százalékuk a bp-i össz-zsidóságban	Budapest zsidósága összesen
1850	18.248	86,67	21.057
1880	60.476	86,12	70.227
1900	146.001	92,49	157.862
1920	187.579	87,04	215.512
1941	146.907	76,64	184.453
1949	67.914	67,07	101.259

Forrás: KSH, Budapest Etnikai Adatbázisa¹

(neológ) és orthodox zsidók harca; a majd a Rabbiképző felállítása; a városrészek új zsinagógáinak építése; a kisebb imahelyek szaporodása éppen nem az elvallástalanodás, hanem a zsidó útkeresés, illetve a vallásos zsidóság jelenlétének jelei. Mindeközben folyamatos volt a vidéki, a vallást még „status quo”, orthodox vagy éppen már neológ formában gyakorló népesség beáramlása a fővárosba. De az akkori ’neológ’ vallásgyakorlás formája – eltekintve a zsinagógái szónoklat nyelvétől és a korábban megszokott zsinagóga-típusoktól – napjainkban erősen ortodoxnak számítana.

AZ ORCZY-HÁZ VÉGE

A pesti zsidó vallásreform-mozgalmak és a hagyományos vallásgyakorlatot követők között egyensúlyt a személyes

tekintélyével biztosítani képes Schwab Löw (1794–1857) pesti főrabbi halála után az Orczy-ház két templomának hívei fokozatosan elvándoroltak: 1859-ben megnyílt a reprezentatív Dohány utcai zsinagóga és – az 1868/69-es vallási szakítás után – 1872-ben a Rumbach utcai is, ahol a kongresszusi zsidóság konzervatív ágának hívei imádkoztak. A pesti zsidóság ekkorra kiheverte Windischgrätz és Haynau rekvirálásait, pénzbeli büntetését, így e templomok hívei maguk, vagy a Pesti Izraelita Hitközség forrásaiból a hitközség is fenntartattak (volna) mikvét. Ám egyelőre nem sikerült fellelni nyomtatott forrásokban, hogy meg is tették. (A *zsidó Budapest* című munka szerzői által meg nem nevezett forrásokra hivatkozva állították, hogy a Dohány-zsinagóga mellett-alatt mikve is volt, ám ennek még nem bukkantak nyomára, pontos helye csupán feltételezhető.²) Az 1867. szeptember 14-én alakult, a hagyományos vallásgyakorlás megőrzését célzó Hitör Egylet³ 1868-ban publikált⁴ alapszabályának utolsó paragrafusa jelzi, milyen fontosnak találták a korabeli hagyományőrzők, hogy legyen – Pesten is – *tradicionálisan kialakított rituális fürdő*.

„41. cikk. De ha mégis – mitől Isten őrizzen – a társulat tevékenysége előre kiszámíthatatlan eshetőségek által akadályoztattnék, legyen itt kimondva, hogy a társulati vagyonnak soha sem szabad eredeti rendeltetésétől eltérőleg, más célokra, hanem a jelen alapszabályokban meghatározott elvek értelmében, óhitű zsidó zsinagógák és rituális fürdők (ó-vallás szertartású berendezéssel) építésére [kiemelés tőlem, DG] fordíttatnia.”

Az Orczy-ház zsinagógáira pár évre lakat került. A kisebbikből bank, majd rendezvényterem, végül nyomda lett; a nagyobbik, a hagyományhű zsinagógát a megszülető budapesti orthodoxia veszi birtokba 1875-ben. Bezárt a Két Szerecsen és Könyök utcai fürdő is: hiszen az egész városrész áldozatul esett a Sugár út, a mai Andrássy út építésének, amely 1871-ben vette kezdetét. A kicsiny házak helyén fokozatosan épültek fel a XIX. század végének gazdag palotái.

Dunai uszodák az Erzsébet és a Szabadság híd között, 1930. Forrás: Fortepan – Zainkó Géza (22681)

¹ URL http://konyvtar.ksh.hu/bea_1850_1950/index.html; ² Frojimovics Kinga, Komoróczy Géza, Pusztai Viktória és Strbik Andrea: *A zsidó Budapest*. Városháza – MTA Judaisztikai Kutatócsoport, Budapest, 1995. 158. o.; ³ 1871. november 15-én hagyta jóvá a kormányzat az egylet szervezeti szabályzatát, így lehetővé vált az orthodoxia kiválása a zsidó szervezetből és autonóm szervezet létrehozása. (26,915. sz. vk. m. „Szervező alapszabályzat Magyar- és Erdélyország autonóm hittörvényhű zsidó hitfelekezete számára”). De csak 1872-ben alakult meg a Budapesti Autonóm Orthodox Izraelita Hitközség. Elnöke Trebits Mózes.; ⁴ Megjelent a *Magyar Zsidó* c. lap 17. száma mellékleteként. A „Hitör” Magyar Zsidó Egylet Alapszabályai. *התחברות שומרי הדת* Statuen für den ungarisch-jüdisch Verein „Glaubenwacher”. Pest, Légrády, 1868.;

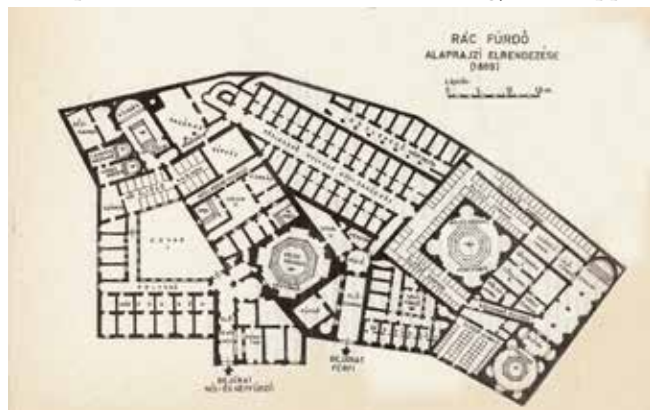
Így érhető, hogy a zsidóknak újabb fürdőhely után kellett nézniük.

1855 után 1875-re tekintő visszaemlékezésben bukkan elő ismét a mikve. Löffler Henrik, az orthodox hitközség főtitkára ötvenkét évvel később írja:

„Amidőn a hitközség 1875-ben az Orczy-templomot megnyitotta, már számos más fontos hitközségi intézmény fölött is rendelkezett. Volt már saját Talmud tórája és nyilvános 4 osztályú elemi iskolája, voltak mészárszékei, baromfiudagodái, pázsikasütődéje és a budai Ráczfürdő épületében a rituáléknak megfelelő mikvéje.”⁵ (Kiemelés tőlem, DG)

HOL VANNAK A MIKVÉK?

Felvetődik a kérdés: valóban ne lett volna Pesten, a későbbi fürdőváros magjában rituális fürdő? A zsidók bevándorlása idejének XIX. századi városában több természetes forrásból táplálkozó fürdő volt. Ráadásul ezek egy része éppen

A Rácfürdő alaprajza. A mikve helyét közepén, a forrás körül kell keresnünk.⁶

a zsidók által lakott területen működött. A Nyár utcában Gamperl András 1817-ben talált ásványvizet, majd épített ún. 'Vasfürdő'-t. Ez a Wesselényi-Klauzál-Nyár utca közötti épülettömböt foglalta el. De az 1830-as években találtak vastartalmú ásványvizet a terézvárosi Hársfa utcában (Kernstock-vasas fürdő), majd a Király utcában is (Feil-vasas fürdő)⁷, és mindkét helyen 'fürdő-intézeteket' létesítettek⁸. 1840-től működött gőzfürdő a (mai) Kazinczy utca 40. szám alatt, a Scheibel-féle fürdő. 1847-ben éppen Zofahl Lőrinc, az Orczy-ház zsinagógájának kibővítője építette át. Bár visszaemlékezők utalnak rá⁹, hogy működött itt mikve, ennek

írásos nyoma, dokumentuma (egyelőre) nincs. Emellett tör lándzsát *A zsidó Budapest* is (208. o.). 1944-ben az épület lett a gettó halottasháza¹⁰, és udvarán Berend Béla rabbi rendszeresen tartott halotti búcsúztatásokat. Amikor az egyemeletes épület megtelt, az udvaron és az előtte lévő utcaszakaszon is halottak heverték. Az épületet 1969-ben bontották le, helyén a Magyar Táncművészeti Főiskola termei vannak.

De feltételezhető az is, hogy megfelelő megoldást találtak a rituális megtisztulásra azok is, akik nem jutottak el a fürdőkhöz, erre akár esővízzel vagy a kutak (talaj) vizét megfelelő eljárással rituálisan tisztává tett mikvével pótolhatták. Vagy éppen a Dunával – ami rituális célra megfelelő lenne –, ahol már a XVIII. század végén voltak úszó fürdőházak.

A XX. századra már feltételezhető, hogy ilyen strandot látogatni rituális célokból nem volt illendő. Reich Koppel (1838-1929) főrabbi veje, Sussmann Viktor rabbi (Mordekhaj Efraim Fischel (1867-1942) a Zsidó Újságban úgy nyilatkozott, hogy a mikvébe nem járó feleségektől kell válni, és a strandfürdőzés „házasságtöréssel határos cselekedetnek minősül”.¹¹

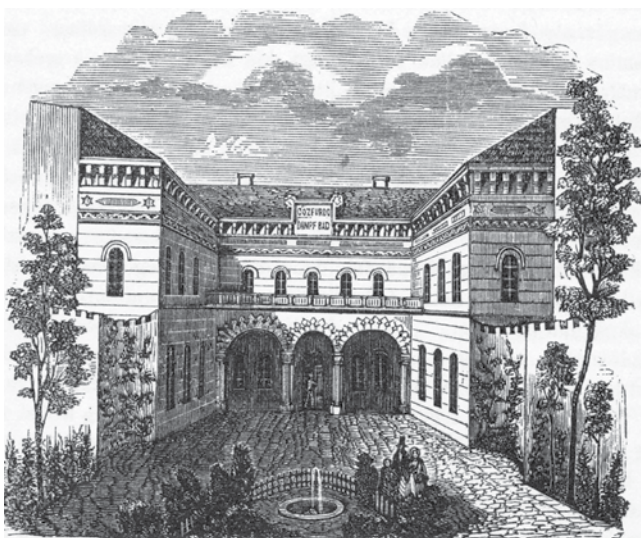
A MIKVEHASZNÁLAT VÁLTOZÁSA

Haber Samu¹² századfordulón született pesti zsidó életképében magától értetődő természetességgel bukkan fel a mikve és azt használó nő alakja.

„A tisztuló lélek hüvelyébe szintén leveti a szennyét. A gyerekek sivalkodva lubiczkolnak a teknőben, az asszonyok szemérmesen tér meg a hivatalos fürdőből (mikve) [kiemelés tőlem, DG] és a felnőtt férfi pórusaiból eltűnt a munka és izgatottság mindennapi szennye.”¹³

Nem véletlen a nők szerepének hangsúlyozása. A vallásos férfiak péntekenként és ünnepek, különösen Jom kipur előtt elmentek a mikvébe. A haszidok akár naponta, de legalább a tóraolvasás napjainak reggelén, hétfőn és csütörtökön látogatták meg a rituális fürdőt. Az asszonyoknak menstruációjuk után hét nappal kellett elmenniük a fürdőbe, mielőtt férjükkel ismét egyesülhetek volna. Meg kellett merítkeznie az esküvő előtt a menyasszonynak, illetve a nászéjszaka után a fiatalasszonynak a mikve vizében. Így érthető, hogy miért nem lehetett meg egy vallásos zsidó közösség mikve nélkül. A vallási szokások fellazulásával párhuzamosan a mikvehasználat is háttérbe szorult, a zsidó életmódot feldolgozó kétkötetes munka szerzője kijelentő mondatban, határozottan közli: a „neológok nem jártak mikvébe, de az orthodoxok annál inkább...”¹⁴

⁵ Löffler Henrik: *Búcsúzó az Orczy-háztól*. V. rész. Zsidó Újság, 1937. július 2. 6. o.; ⁶ Közli: Dr. Beck Béla (szerk.): *A fővárosi fürdők 75 éve*. Pallas Lap- és Könyvkiadó. 1988. 115. o.; ⁷ *Országos Nagy Képes-Naptár 1861-ik évre*. Szerkeszti Girókuti P. Ferenc, emer. jószág-igazgató, oklevelezett gazdaság, és magyar és erdélyi gazdasági egyet., kertész és m. kir. természet-tudományi társulat alapító és rendes tagja. Pesten. Kiadja a nyomtatja Landerer és Heckenast.; ⁸ Nagy Lajos, Bónis György: *A török kiűzetésétől a márciusi forradalomig. Budapest története III. 1790-1848*. Akadémia Kiadó, Bp. 1975. 420. o.; ⁹ „A háború előtt a Király utca környékén, a Kazinczy utcában volt ilyen fürdő, azt tudom. Több is volt, a Dohány utcában is volt.” Erdei Istvánné visszaemlékezése, Centropa. 2006. URL: <http://www.centropa.org/hu/biography/endrei-istvanne> A háború előtti mikve a Kazinczy u. 16. is lehetett 1930-tól, így nem bizonyos, hogy a 40-es számra gondolt a visszaemlékező. Mindemellett általam készített interjúban is felbukkant, hogy a Kazinczy u. 40. alatt létezett mikve, de a visszaemlékezők a háború előtt nagyon fiatalok voltak, így állításuk további igazolására szorult a Dohány utcára történő hivatkozás inkább a Gamperl-féle fürdőre utalhat, amit viszont az 1920-as években részben elbontottak, részben átalakítottak.; ¹⁰ Másik visszaemlékező a Centropa gyűjteményből: F. N. Budapest, 2004. <http://www.centropa.org/hu/biography/f-n>; ¹¹ *Zsidó Újság*, 1935. április 17., 5. o. Sussmann rabbi: *Mikvé és strandolás*; ¹² Haber Samu, (1865. v. 1866. Komárom – 1920. Budapest) hírlapíró, vidéki lapok levelezője, a Komáromi Lapok munkatársa. Budapesten a Bolond Istókban publikál, majd 1886-tól az Egyenlőség munkatársa, majd főmunkatársa, 1893 szeptembertől lapszerkesztője. Főbb munkái: A mi ünnepeink. Rajzok a kisvárosi zsidó életből. 1893.; *Zsidó történetek*. 1894. (Forrás: Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái*. URL: <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/index.htm>) Az Egyenlőség egyik írói álnevének búcsúztatta: Komáromi Sándor. Egyenlőség, 1921. január 8., 3. o.; ¹³ Haber Samu: *Jomkipur*. Közli: Egyenlőség, 1898. szeptember 25. Melléklet, 2. o.; ¹⁴ Körner András: *Hogyan éltek? A magyar zsidók hétköznapi élete 1867-1940*. 2. kötet. 2015, Corvina Kiadó Kft. 68. o.;

Hajdani gőzfürdő a mostani Kazinczy utcában

Haber által egy pillanatra még be is pillanthatunk a zsidó hitélet porajcheszei mögé:

„Tópf Ezekiel, a nyurga férfit, aki, mint istenes és szent férfiakhoz illik, állandóan térdén alul érő fekete kabátban járt, melytől a hosszúságon kívül egyéb egyéni tulajdonságot egyáltalán nem követelt, nevezetes alakja a kilenek. Ő a samesz. Eme hivatásánál fogva igen bokrosak az ő teendői. A mikve-ben (rit. fürdő) húzza a rángató kutat, mely a víztartály bendőjét megtölti. A vizet a fürdőhöz ő forralja [kiemelés tőlem, DG]. Ő szedi be a hitközségi tagjárulékokat és a „chaje czal”-os kegyes adományokat. Söpri, tisztogatja a templomot, hétköznapiakon gyűjtogatja a gyertyát, ő vigyáz az iskolába becsukott gyermekekre. Ő »rakja« a sóletet; süti a macseszt. Virraszt a holtak mellett és megmossa őket utolsó útjuk előtt, ő hordja szét a rasekól mondanivalóit és a kol határozatait. A kilebe tévedt »ajrachok«-nak (vándor-koldusoknak) ő a kalauzolója. Szóval élők és holtak, gyermekek és aggok, férfiak és nők, jó étvágyúak és koplalók, ünnepen és hétköznapon megannyian az ő legfelsőbb hatáskörébe tartoznak. Büszke is a méltóságára, ámbátor húsz forint az egész havi járandósága.”¹⁵

A századfordulón a főváros fürdőfejlesztési programot indított a Sáros (Gellért) és Rudas fürdő fejlesztése érdekében. Addig magánépítkezések nyomán jöttek létre Budapest fürdői. Így a Körúti Fürdő¹⁶ is a Royal Szálló épületében. Ez a volt az fürdő a város pesti oldalán, amely ma is áll, és amiről biztosan tudjuk, hogy zsidó rituális fürdővel is rendelkezett. Ezt a mikvét először az orthodoxia, 1930 után a Pesti Izraelita Hitközség üzemeltette. Az egykori Royal szálló megnyitásával párhuzamosan épült fürdő a szomszéd lakóház udvarán, illetve mélyföldszintjén volt. A lakóépület tervezője és tulajdonosa Freund Vilmos építész¹⁷ volt, aki

maga is az épületben lakott. A fürdő 1888-tól kád-, gőz- és hullámfürdő volt. Az üvegtetőt Róth Miksa készítette és a falakat díszes csempe borította. 1896-ban összekapcsolták a Hotel Royallal. A fürdő 1944-ig működött. A szálloda tulajdonosa, a Corinthia cég 2002-ben a szállodát átépítette, bővítette és megvette az egykori, romos fürdőt is, amelyet sikerült felújítania. A régi mikve céljait egy vastartamú vizet adó forrás szolgálta, ami a körút alatt tört fel¹⁸.

ORTODOX MIKVÉK

1925-ben csak három orthodox hitközségi mikve működött Budapesten¹⁹. A Rácfürdőben (I. Hadnagy utca 8-10), a Körúti Fürdőben (VII. Erzsébet körút 49.) és a VIII. kerületi Magdolna utca 29-es szám alatt.

A körúti rituális fürdőt az orthodox hitközségaddig üzemeltette, amíg saját tulajdonú mikvéje el nem készült a Kazinczy utcában. A Royal-mikve puritán voltáról a Pesti Napló egyik 1928-as cikkéből²⁰ következtethetünk, amikor Grósz Dávid cipésmester megcsúszott a fürdőben, és súlyosan megsérült.

„Grosz kártérítési pert indított a Royal-nagyszálló részvénytársaság ellen azon az alapon, hogy a síkos fürdőhelyiségben sem szőnyeg, sem pokróc nem volt s a tulajdonos egyéb módon sem gondoskodott arról, hogy a fürdőzők az elcsúszás veszélyétől megóvassanak. A budapesti törvényszék és ítéletábra a Royal-nagyszálló részvénytársaság kártérítési kötelezettségét megállapította, (...) Felülvizsgálati kérelmében a társaság azt panaszolta, hogy a rituális fürdő nem tekintendő nyilvános fürdőnek, s ezért az ott bekövetkezett balesetért a fürdő tulajdonosa nem felel. Ezzel szemben a kúria megállapította, hogy a fürdőt az izraelita orthodox hitközség valamennyi tagja látogathatta. Már pedig az orthodox izraelita hitközség tagjainak száma Budapesten köztudomás szerint olyan nagy, hogy a pusztán ezek által használt rituális fürdő is már nyilvános üzemnek tekintendő.”

A szállóbeli mikvét ezután már csak két évig látogatta az orthodox közönség. 1925. szeptember 13-án ugyanis megtörtént a Kazinczy utca 16. szám alatti rituális fürdő alapkövetétele, és a mikve 1930. szeptember 9-én meg is nyílt. Ezért vehette át a Royal-mikvét a neológ hitközség, amelyet plakátokon jelentett be a közösségnek.

Az orthodox hitközség kezelésében a Kazinczy utcai mikve mellett Pesten még egy intézmény maradt, a Magdolna utca 29. szám alatti (Rácfürdő-beli rituális fürdő Budán volt). A VIII. kerületi Magdolna utcai saroktelken álló földszintes épületek nem csak mikvének, de imaháznak, óvodának, vágóhelynek, irodáknak, kifőzésnek is otthont adtak. A mikve épülete 1880 körül épült, 1917. április 2-án került az orthodox hitközség tulajdonába²¹. E telken ma már nincs működő intézmény. Napjainkban a Kazinczy utcai mikve az egyetlen élő rituális fürdő (Buda)Pesten.

¹⁵ Haber Samu: *Egy vallás, két vallás*. Regény. 4. folytatás. Közli: Egyenlőség, 1896. március 6. 22. o.; ¹⁶ A fürdő maga az Erzsébet körút 51-es szám alatt van, de bejárata a 49-es szám alatt van, a szálloda oldalában.; ¹⁷ Freund Vilmos (Paks, 1846 – Budapest, 1922). Andrassy úti magánpaloták építője. Ő tervezte a Pesti Izraelita Hitközség Szabolcs utcai kórházát, a Bródy Adél Gyermekekórházát, az Izraelita Siketnémák Országos Intézete Bethlen téri épületét és a Kozma utcai izraelita temető ravatalozóját is.; ¹⁸ „...egy grottaszerű, szűk nyílású barlang, az egykori vízkifolyó. Ezt nem építették fel 2006-ban. A természetes megvilágítás az udvarról érkezik színes üveg födémén keresztül. A Freund-épületnél a körút alatt található a vastartalmú gyógyvizet adó kút. (...) a városligeti Széchenyi Gyógyfürdő felé tartó termálvíz ágának egy ere található meg itt. Ezt az eret néhány éve egy hévízfeltöréssel baleset miatt – újabb baleset megelőzése céljából – lezárták, így a körúti fürdőt ma már nem termálvíz látja el.” Jeney András. *Erzsébet körút 51-53*. Forrás, URL: <http://budapest100.hu/house/erzsebet-korut-51-53/>; ¹⁹ Közli: Zsidó Újság, 1925. október 16.; ²⁰ „Baleset a fürdőben. A Royal-nagyszálló részvénytársaság rituális fürdőt tart üzemben, amelynek minden jövedelme őt illeti, a fürdő felett pedig a felügyeletet a budapesti autonóm orthodox izraelita hitközség gyakorolja.” Pesti Napló, 1928. március 10. 20. o.; ²¹ Forrás: a Magyarországi Autonóm Orthodox Izraelita Hitközség Levéltára.

SZABAD-E ELŐRE FURAKODNI A SORBAN AZ OLTÁSÉRT?

Az oltási „szezonz” megindulását követően több etikai dilemma merült fel az emberekben az oltási sorrend betartása kapcsán. A legtöbbször felmerült kérdéseket megvizsgálva szeretném megmutatni a zsidó jog és etika álláspontját. OBERLANDER BÁRUCH RABBI ÍRÁSA

Fontos hangsúlyozni, hogy ezek a szempontok kizárólag vallásjogi keretek között érvényesek és előfordulhat, hogy ütköznek az állami előírásokkal. Ilyen esetben az állami törvényeket nem szabad áthágni!

A konkrét helyzetek megvitatása előtt tekintsük át a legfontosabb háláchákat, amik kapcsolódnak a témához, vagyis az életmentés kötelezettségét, az adakozás micváját és a sorban állás szabályait.

MI A HATÁRA AZ ÉLETMENTÉS BIBLIAI PARANCÁSÁNAK?

A tórai előírás azt mondja¹: „Ne állj tétlenül felebarátod vérénél!” A Talmud² ezt úgy magyarázza, hogy amikor az ember látja, hogy valaki életveszélyben van, pl. megtámadta egy vadállat vagy fuldoklik, akkor mindent meg kell tennie a lehetőségei szerint, hogy megmentsse.

Ebben a témában a Talmud³ a következő teoretikus esetet hozza fel: „Ha ketten járnak az úton [a sivatagban], és az egyiknek a kezében egy kancsó víz van, ha mindketten isznak belőle, akkor mindketten [szomjan] hálnak, de ha az egyikük megissza, akkor ő eléri a lakott területet... Ákivá rabbi azt tanította, »Élhessen testvéred melletted!«⁴, vagyis a Tóra arra utal, hogy a te életed előbbre való testvéred életénél”.

Ebből a talmudi passzusból kiderül, hogy habár segítenünk kell a bajbajutottakon, de más megmentésének céljából nem kötelességünk életveszélybe sodorni magunkat. Az embernek ugyanis mindent meg

kell tennie azért, hogy ő maga életben maradjon és megőrizze az egészségét, ahogy írva van⁵: „Csak vigyázz magadra és őrizd lelkedet gondosan... Vigyázzatok tehát nagyon magatokra”⁶. A fenti példában a víz tehát azt illeti, aki magával vitte. Még akkor is, ha a másik erősebb és képes lenne erőszakkal elvenni tőle a vizet, akkor sem teheti ezt a Tóra szerint, mert a háláchá értelmében a másikat illeti. Ha jogtalanul mégis elveszi tőle, akkor az már a gyilkosság tilalmával ütközhet⁷.

Sok vélemény szerint még egy kismértékű veszélyt is vállalnia kell az embernek annak érdekében, hogy a másikat egy nagy veszélyből kimentse. Azonban a saját életét nem kell komolyan veszélyeztetni az embernek valaki más életéért⁸. A veszély vállalásának mértékét illetően vita van arról, hogy kötelező-e pl. vesét adományozni, de vért adni szükség esetén mindenképpen kötelező⁹.

MENNYI CÖDÁKÁT KELL ADNI A SAJÁTOMBÓL MÁSNAK?

Nem csak az életmentés kötelező a zsidóságban, de az is, hogy másokat támogassunk, ha szorult helyzetbe kerülnek¹⁰. Azonban az adakozásnak a talmudi bölcsek¹¹ meghatározták a mértékét: az ember a vagyonából 10%-ot köteles adományba adni. Még helyesebb, ha 20%-ot adományoz, de a többit tartsa meg magának. Az adakozás micvájának ugyanis nem az a célja, hogy a szegény ember az adakozó kárára jusson pénzhez. A tisztességes módon megszerzett pénzt az ember tartsa meg magának, és csak egy részével segítse a szegényeket.

Ide kívánczik egy rabbinikus döntés a II. világháború idejéből. Áron Rokéach rabbi (1880–1957), a belzi rebbe Galíciából Magyarországra

menekült az üldöztetés elől (1943. május 20-án érkezett). Ideje nagyobb részét Pesten, egy Kertész utcai lakásban töltötte. Mielőtt továbbment a Szentföldre 1944. január 20-án, kihirdette, hogy ha az adakozás által életet lehet menteni, akkor nincs megszabott határa az adomány mértékének, ezzel biztatva az embereket, hogy, ha tehetik, segítsék minden erejükkel a veszélyben lévőket¹².

Az életmentés és az adakozás esetében külön felelősséggel tartozik az embera rokonaiért, akik elsőbbséget élveznek másokkal szemben, ahogy ez a prófétai tanításából kiderül: „...Ne zárkózz el a testvéredtől”¹³.

A SORBAN ÁLLÁS TÖRVÉNYEI – SZABAD-E ELŐRE FURAKODNI, AMIKOR MINDENKINEK JUT, CSAK TÖBBET KELL VÁRNI?

Elfogadott alapelv a legtöbb helyen, hogy érkezési sorrendben kerülnek sorra az emberek, akár vásárlásról, akár ügyintézésről van szó. Íratlan törvény, hogy aki később jön, az beáll a sor végére. A háláchá szerint nem etikus ügyeskedni, kikerülni a sort vagy előre furakodni.

Ezt egy tórai mondatból vezet le¹⁴: „Igazságot, igazságot kövess!”, amiből a Talmud¹⁵ azt vezeti le, hogy kétféle igazság van: az egyik a szabályok igazsága, amit a törvények írnak elő, a másik a kompromisszumok igazsága, ami a közös megegyezéseken alapul. A *Sulchán áruh*¹⁶ szerint dicséretes, ha egy per esetében inkább kompromisszumra törekednek a felek, mint bírósági ítéletre. Ugyanis a törvényi ítélet esetén egy fentről jövő kényszer rendezi a viszonyokat, közös megegyezés esetén azonban az emberek maguk jutnak kompromisszumra, ami erősíti a közösséget és az egészséges társadalom jele.

A sorban állás rendje is egyfajta társadalmi konszenzus, ami a sorban állókat kötelezi¹⁷. Senkinek nincs joga azt mondani, hogy az ő ideje drágább, és ezért előbbre kell kerülnie: csak a sorban állók közös döntésén alapulhat, ha valakit előre engednek.

Érdeemes megjegyezni itt, hogy a sorban állás rendje az eladót nem kötelezi¹⁸.

„AMIKOR A SZEGÉNY EMBER KINÉZTE A ZSÖMLÉT” – SZABAD-E KIKERÜLNI A SORT, HA NINCS ELÉG A KINÉZETT DOLOGBÓL

Amikor a boltban van elég áru, akkor a sorban állásnak csak az idővesztés az a tétje. Amikor azonban nincsen ott elég elérhető termék, akkor a tét az, hogy ki fog hozzájutni az áruhoz. Ehhez kapcsolódik a híres talmudi téma, amelynek az a neve, hogy a „*áni möhápééh böchárará* – szegény ember, aki kinézte magának a zsömlét”¹⁹. Ez vonatkozik, arra, ha valaki valamit kinézett magának, amiből csak egy van, de még nem sikerült végbe vinnie az adott dolog (munka, ingatlanvásárlás vagy bérlet, tárgy stb.) megszerzését. A zsidó jog a megszerzést a birtokba vételtől számítja. Az, hogy valaki kinézett magának valamit, még nem teszi tulajdonossá, vagyis, ha más szerzi meg, az nem számít lopásnak. A Talmud szerint azonban, ha egy szegény ember nézett ki magának valamit, amiből itt nincs több, és megállapodtak²⁰, akkor tilos őt megelőzni, és gonosz, aki ezt megteszi, mivel a szegénynek nem lesz lehetősége utánaérni, hogy máshol szerezze be a zsömléjét.

* * *

Oltópont Izraelben

FORRÁS: TIMES OF ISRAEL

EZEK UTÁN VEGYÜNK PÉLDÁNAK EGY OLTÓKÖZPONTOT!

Első eset: nem kell előre bejelentkezni az oltóközpontban, van bőven oltás, több, mint amennyi ember várható, de hivatalosan csak egészségügyi dolgozókat oltanak ma. Beállhat-e a sorba egy nem egészségügyi dolgozó?

A háláchá egyetért azzal, hogy a társadalomnak prioritásokat kell felállítani az egészségügyben, hogy rendezett és hatékony legyen az erőforrások felhasználása²¹. Ez azonban nem veheti el a magánembertől azt az alapjogát, hogy gondoskodjon magáról, ha úgy gondolja, hogy életveszélyben van ő is valamilyen szinten, mivel az embernek nem kell az életét veszélyeztetni a másik ember megmentése érdekében²². De természetesen csak oly módon gondoskodhat magáról, amivel nem károsít meg másokat.

Ebből következik, hogy alapján véve elfogadható az az elv, hogy a betegek és a velük foglalkozók élveznek elsőbbséget az oltásoknál. Azonban abban az esetben, ha az oltási program haladása nem túl gyors, és a rendelkezésre álló oltóanyagok mindig csak a 20-30%-át használják fel, vagyis a raktárakban mindig van további 70-80%, akkor, ha valaki soron kívül oltáshoz jut, nem veszi el senkitől a lehetőséget. Ebben az esetben ugyanis a sorrend csak a várakozási időt hosszabbítja meg, azaz, aki soron kívül beoltatja magát ilyen helyzetben, az nem vette el senkitől, csak gondoskodott a saját életéről és egészségről.

Második eset: amikor az oltóközpontba 100 oltás érkezik és ugyanennyi embert értesítettek név szerint, hogy menjen oltásra az adott napon. Szabad-e beállnia valakinek, akit nem hívtak be, tudva, hogy így a 100. embernek már nem fog jutni oltás?

Ebben az esetben, amikor egy fiatalabb vagy más okból az oltási rendben éppen nem soron levő ember beáll a sorba egy jogosult helyett, akkor ő egy magánál veszélyeztetettebb embertől veszi el az oltást, akinek ki volt jelölve az adott oltóanyag, veszélyeztetve ezzel az életét. Ez már a gyilkosság tilalmával ütközhet, ha nem fogja megkapni az oltást napokon belül a veszélyeztetettebb ember, és mindenképpen gonosz cselekedetnek számít, akkor is, ha a másik záros határidőn belül be lesz oltva, mert olyan ez, mint az, aki elveszi a szegény embertől a zsömlét, amit az kinézett magának.

Harmadik eset: amikor az oltóközpontban a nap végén kiderül, hogy maradt tíz oltás, amit nem lehet visszavinni a hűtőraktárba, be kell adni hat órán belül, vagy lejár a szavatossága. A nővér felhívja a 46 éves barátját, Simont, hogy menjen oltatni. Simon azonban tudja, hogy

Reuven, a 86 éves holokauszt túlélő még nem kapott oltást. Szabad-e Simonnak elfogadnia a felajánlást, vagy át kell adnia Reuvennek a lehetőséget?

Ha Reuven abba a korosztályba tartozik, akiket éppen oltanak és valószínű, hogy napokon belül ő is sorra kerül, akkor biztosan nem kell Simonnak lemondania a lehetőségről, hogy akár egy fél évvel hamarabb jusson oltáshoz, mint ahogy az oltási sorrend alapján tehetné. Ha nem ez a helyzet, és valami miatt nem várható, hogy Reuven hamarosan beoltják, akkor Simonnak joga van mérlegelni, hogy melyikük van nagyobb veszélyben. Hiszen lehet, hogy a fiatalabb nagyobb veszélynek van kitéve, pl. ha dolgoznia kell járni; iskolába járó gyerekei vannak, akiket neki kell hozni-vinni; tömegközlekedéssel jár; zsinagógában imádkozik közösségben stb. Szemben egy olyan idősebb emberrel, aki nyugdíjas vagy otthonról dolgozik, nincs gyereke, saját autóval jár stb. Így előfordulhat, hogy a 46 éves a jogosultabb, mint a 86 éves. Ebben az esetben Simon nem köteles feláldoznia magát Reuven kényelméért. De még abban az esetben is, ha Simon nem gondolja, hogy ő nagyobb veszélynek van kitéve, csak úgy látja, hogy számára is valamennyire veszélyes a helyzet, akkor már nem köteles átadni a lehetőséget. Hiszen nem köteles feláldoznia magát és vállalnia a veszélyt a másik emberért, mivel ebben az esetben, törvényesen tud hozzájutni az oltáshoz, hiszen nincs szabályozás arra nézve, hogy kinek kell adni a maradék oltásból, mielőtt lejár és használhatatlanná válik.

Negyedik eset: kevesebb oltás érkezett az oltóközpontba valami okból, mint ahány jogosultat behívtak oltatni. Köteles-e a sorban előrébb álló, de kevésbé veszélyeztetett átadni a lehetőséget olyannak, akinek már nem jutna, de veszélyeztetettebb?

Abban az esetben, ha feltehetően néhány napon belül az is megkapja az oltást, aki most kimarad, akkor szép gesztus, ha valaki átadja a lehetőségét a jobban rászorulóknak, hiszen ezzel nem veszélyezteti a saját életét. Ugyanakkor nem kötelező átadnia, hiszen a másik is meg fogja kapni egy-két napon belül. Továbbá, az embernek nem kell vállalni semmilyen veszélyt a másik ember érdekében.

A fentiekből jól látszik, hogy bár valóban szükség van a hivatalos sorrend felállítására, az egyéni szempontok felülírhatják azt. Hiszen végső soron a világjárványban mindannyian veszélyben vagyunk és jogosultak vagyunk a magunk idejében az oltásra.

Kívánok mindenkinek jó egészséget!

Adja az Örökkévaló, hogy az oltások hatékonyak bizonyuljanak és mihamarabb véget érjen a járvány!

¹ 3Mózes 19:16.; ² Szánhedrin 73a.; Sulchán áruch CM 426:1.; ³ Báva möciá 62a.; ⁴ 3Mózes 25:36.; ⁵ 5Mózes 4:9., 15.; ⁶ Lásd Encyclopedia of Jewish Medical Ethics [héber] 6. kötet 607. oldal; ⁷ Cházon is JD 69:2.; ⁸ Lásd SzME a SÁ CM-hoz 426:2.; Pitché tsuva uo. 2., JD 157:15.; Bét Aháron vöJisráél folyóirat 212. szám 122–128. oldal; ⁹ Lásd Encyclopedia uo. 5. kötet 754–762. oldal; Zsidó jog és etika 72–73. oldal; ¹⁰ 5Mózes 15:7.; SÁ JD 247:1.; ¹¹ Ktubot 50a.; SÁ uo. 249:1.; ¹² Lásd még Encyclopedia uo. 6. kötet 469. oldal 200. láb.; ¹³ Jisrájá 58:7., lásd még SÁ uo. 251:3.; ¹⁴ 5Mózes 16:20.; ¹⁵ Szánhedrin 32b.; ¹⁶ CM 12:2.; ¹⁷ Rábénu Menáchem Möiri: Bét hábchirá a Szánhedrinhez uo.; ¹⁸ Chukim umispátim – Táchárut iszikit bóháláchá 269. oldal; ¹⁹ Kidusim 59a.; ²⁰ SÁ CM 237:1. RöMÁ.; ²¹ Lásd Encyclopedia uo. 4. kötet 843–850. oldal; ²² Lásd még Igrot Mose responsum CM 2. kötet 74:1. végén, lásd még uo. 73:2. és Minchát Ásér responsum 1. kötet 115:4.

A SZÉDERTÁL TITKAI

A széderasztal központi eleme a szédertál – keáráat hászéder. Ez lehet hagyományos tál, melyre külön kis tálkákban kerülnek a különféle ételek, lehet erre a célra készült, az ételeknek kialakított helyekkel rendelkező szédertál, és lehet akár emeletes, ezüstből vagy kerámiából készült darab, melybe az est során elfogyasztott három macesz is belefér. CHANA DEUTSCH ÍRÁSA

A széderhez szükséges ételeket az ünnep beállta előtt szokás elkészíteni.

Mivel idén a szombat kimenetelével azonnal megkezdődik Peszách ünnepe, a széder kellékeit még a szombat bejövetele előtt el kell készíteni!

KÁRPÁSZ – zöldség, többnyire petrezselyem, zeller esetleg hagyma. Mivel Kelet-Európában a peszáchi időszakban sokszor még nem volt elérhető friss tavaszi zöldség, kialakult az a szokás, hogy az egész télen át eltartható krumplit használják kárpászként.

Amikor a zsidók megkezdték életüket Egyiptomban, ételben és anyagi javakban egyaránt bővelkedtek. A hetven lélekből, akik lementek Egyiptomba, nagy nemzet lett. Ez nem tetszett a fáraónak, ezért különféle rendeletekkel igyekezett ellehetetleníteni a zsidók életét, rabszolgasorba taszította őket és megölette fiaikat. Az askenáz szokás szerint sós vízbe, szfárádi szokás szerint ecetbe mártott zöldség egyaránt jelképezi az újjászületésbe vetett reményt és a zsidó rabszolgák által ejtett, sós könnyeket. A zöldség a tavaszt, a megújulást is szimbolizálja, hiszen Peszách ünnepének egyik neve: *chág hááviv*, a tavasz ünnepe. A zöldség fogyasztásával azt is kifejezzük, hogy várjuk a megújuló természet által ígért új lehetőségeket.

A héber kárpász szó utal a nehéz rabszolgamunkára is. A szó betűit átrendezve megkapjuk pé-rés-cháf, vagyis *perech*, rabszolgamunka szót, amelyhez a 60 számértékű számek betű társul. Ez arra utal, hogy 600 ezer, húsz év fölötti zsidó férfi dolgozott rabszolgaként Egyiptomban.

SÓS VÍZ VAGY ECET

A könnyeket, illetve a rabszolgaság nehézségeit jelképezi, ebbe mártjuk a kárpászt.

MÁROR – keserűfű, általában saláta vagy torna. Vannak, akik tormát és salátalevelet is használnak: a kesernyész ízű római saláta vagy az endívia is használatos, illetve régebben a cikória is elterjedt volt márör gyanánt, mivel ezek is, akárcsak az egyiptomi élet, első ízlelésre édesekések, ám később kesernyőssé válnak. A zsidók kezdetben önként és fizetésért dolgoztak, később lettek csak elnyomott rabszolgák.

A márör a szolgaság keserűségére emlékeztet. Egyike annak a három dolognak, melyek nélkül nem ünnepehetjük meg a Peszácht. Ezek: Peszách-áldozat, macesz és márör. Bölcsseink meghatározzák, mennyit kell elfogyasztanunk a micva teljesítéséhez. A keserűfüvet a chároszetbe mártjuk, hogy összekapcsoljuk a szolgaság keserűségét azzal a munkával, ami a keserűséget okozta.

ZROÁ – csirkenyak vagy csirkeszárny. Csontos húsdarab, nyílt tűzön minden oldalról kissé megsütve, többnyire olyan állat húsból, mely kóser, de nem lehetett feláldozni a Szentélyben, nehogy azt gondolja valaki, hogy áldozati húst fogyaszt, bár vannak olyanok, akik báránycombot használnak. Van olyan szokás is, mely szerint a megpörkölt hús nagyobb részét leszedik a csontról, és csak egy keveset hagynak rajta.

A zroá a Peszách-áldozatot jelképezi. A Tóra előírásai szerint niszán hó 14-én (a széder estét megelőző nappal) kell bemutatni a Peszách áldozatát (héberül *korban Peszách*). A zroá nem játszik aktív szerepet a széderasztalon, vagyis nem eszünk belőle, csupán vizuális emlékeztetőként szolgál a számunkra. Általa emlékezünk részben az egyiptomi kivonulásra, hiszen a rabszolgaság földjének elhagyása előtt bárányt áldoztak a zsidók az Örökkévaló parancsának megfelelően, részben pedig a Szentélyben évente bemutatott, ma azonban egyelőre szünetelő áldozatokra.

Maga a név, a zroá felkart jelent, és ezzel is az egyiptomi kivonulásra emlékezünk: az Örökkévaló „erős kézzel és kinyújtott karral” váltott meg minket. Ezért van szükség a csontos húsrá, mely kart szimbolizál.

CHÁZERET – ez egy másik fajta keserűfű, többnyire salátalevél, de vannak, akik retket fogyasztanak. Olyanok is akadnak, akik mindkét alkalommal (máror és korech) ugyanazt a zöldségfélést eszik.

A chazeretet a hágádában korechnek nevezett résznél fogyasztjuk, közvetlenül a lakoma kezdete előtt. Ez a híres talmudi bölcs, Hilél szendvicse, mely maceszből és chazeretből, illetve máorból áll. Sokan a chároszetből is tesznek hozzá, emlékeztetőként a nehéz munkára.

CHÁROSZET vagy hrajszesz – a habarcs. Ez a szédertől legváltozékonyabb eleme: koronként és földrajzi egységenként más-más került bele. Részletesebben gasztronómiai összeállításunkban olvashatnak róla.

Az édes gyümölcsökből, borból és sok helyen mézből álló, sűrű keverék a maltert vagy a téglavetéshez használt vályogot jelképezi, melyet a zsidók a Fáraó piramisainak és egyéb építményeinek építéskor használtak. A kifejezés a héber *cheresz* – agyag szóból származik. Az askenázi zsidók chároszetjében alma, dió és bor található, a szfáradi receptekben datolya vagy füge is szerepel. Előbbi arra a midrásra emlékeztet, hogy a zsidó nők almafák alá csalták a férjeiket Egyiptomban, hogy velük háljanak, amikor az egyiptomiak a zsidók számbeli gyarapodását a férfiak és a nők szétválasztásával próbálták megakadályozni. Utóbbi az erotikával és szerelemmel átítatott Énekek énekére utal. A máorot chároszetbe mártjuk fogyasztás előtt, és a Hilél-szendvicsebe is kerülhet belőle. Vannak, akik bemártás után lerázzák a máorról a chároszet legnagyobb részét.

TOJÁS – kettős szerep: ünnepi áldozat és előétel a lakoma előtt.

A szédertálon kissé megpörkölt vagy hamuba mártott keménytojás szerepel. Ez emlékeztet minket a *korban chágigá* nevű ünnepi áldozatra, melyet a Szentélyben mutattak be az ünnepek alkalmával. A tojás körkörös alakja az élet állandó körforgását is jelképezi: még a legrosszabb időszakokban is előtűntek van a megújulás és az új kezdet ígérete.

A szédertálon kívül szokás még minden résztvevő számára is keménytojást tenni az asztalra, és sós vízbe mártva elfogyasztani a lakoma megkezdése előtt.

Hogy hogyan helyezzük a felsorolt ételeket a szédertálra, arra nézve természetesen többféle vélemény létezik. A leginkább elterjedt szokás szerint a máror kerül a tál közepére, és körülötte helyezkedik el körben a chazeret, a karpász, a tojás, a zroá és a chároszet. A sós víz vagy ecet praktikus okokból többnyire nem a tálra kerül, hanem mellé.

A szédertál tartalma mellett további két élelmiszer kap fontos helyet a széderasztalon: az ünnep főszereplője, a kovásztalan kenyér, vagyis a **MACESZ** és a **BOR**. Előbbiből három egész lapot helyezünk egy letakart tálra vagy erre a célra készített takaróba vagy másfajta tartóba. Ezekből a széder különböző pontjain fogyasztunk. A három macesz szimbolizálja Izrael népének három nagy csoportját: kohén, lévi és jisráel. Egy maceszt eltörünk (ahogyan egy szegény ember sem tud egész kenyeret fogyasztani – erre utal a macesz egy másik elnevezése: a szegénység kenyere), kettőre pedig áldást mondunk (ahogy más ünnepeken is két kalácsra mondunk áldást). Sokan csak őrölt maceszt esznek az egész ünnep alatt, és törekednek arra, hogy legalább a széderen kézzel készült őrölt maceszt egyenek. A borból négy pohárral iszunk a lakoma során, egy pohárral pedig Élijáhu (Illés) próféta számára is kitöltünk, ezt a asztal közepére helyezzük.

A lelkesedéssel fogadott kéregetők

EGY BANKÁR, EGY RABBI ÉS EGY ORVOS NEW YORK-I ÚTJA

Az 1920-as évekre a hazai neológ zsidók mintahitközsége, a pesti, válságba került. Morális és anyagi értelemben egyaránt krízisben volt. Utolsó reményükként egy háromtagú küldöttséget menesztettek az Egyesült Államokba, megoldani a hitközségi intézményrendszer fenntartását, magyarul: kéregetni. Cikkünkben ennek az 1921-22-es amerikai útnak a részleteit idézzük fel. CSEH VIKTOR ÍRÁSA

AZ ISRAELITA MAGYAROK HELYZETE AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ UTÁN

Az első világháború lesújtotta egész Európát. Katonák milliói estek el a harctéren, további milliók sebesültek meg úgy, hogy életük végéig viselték magukon a hősiességük keserves jelét, más milliók pedig hadifogságban szenvedtek ki vagy eltűntek az ismeretlenség homályában. S ha nem lett volna elég gyötrelmek az itthonmaradtaknak az apák, férjek és fiak elvesztése feletti szomorúság, a legtöbbször az egzisztenciája is tönkrement.

Sötét volt a kép az első világháború végén, az emberek mégis reménykedhettek abban, hogy a béke újból meghozza a mindennapok biztonságát és talán még újra mosolyt is csal az arcukra. Ebben reménykedett mindenki, a magyar izraeliták is. Izraelita vallású magyarok, nem pedig zsidók, hiszen a hazai Mózes vallásúak felekezeti tekintetben magukra, a magyar társadalom szerves részére, melynek kínjaiból és örömeiből az 1848-as szabadságharc óta folyamatosan kivették részüket. Nem volt olyan izraelita család, akinek ne lett volna legalább egy olyan rokona, ki hősi halált halt hazájáért,

A háromtagú küldöttség az Egyenlőség címlapján

vagy a harctér sebtét büszkén ne viselte volna.

Azonban a magyar izraelitákra további szenvedések vártak a vörösterroiban, majd a fehérterrorban a középkori pogromokra emlékeztető üldöztetések. Aztán 1920 nyarán jött a trianoni döntés, amikor az ország teljes lakosságával egyszerre jaidultak fel ők is, s gyász Istentiszteleteket tartottak a zsinagógákban. Seljött 1920 ősze, és a nemzetgyűlés képviselői is arcukra csapták őket. A numerus clausus törvényével elkezdődött a fajosítás...

A pesti hitközség tologatta a filéreket az üres pénztárban, hogy valahogy megpróbálják fenntartani az óriási infrastruktúrájukat. Utolsó elkeseredésükben egy háromtagú küldöttséget menesztettek az Egyesült Államokba, hogy az ott élő zsidóktól próbáljanak pénzt szerezni. A küldöttség útjáról az *Egyenlőség*

zsidó politikai hetilap folyamatosan beszámolt hasábjain – az út indulásáról a következőképp emlékezett meg földalati cikkében:

„... A végtelen vízen szomorú, szerény hittel és bizalommal jövőnk felétek, amerikai zsidó testvéreink. Mint nemrég a magyar nemzet Trianonba küldött követeket, úgy küld bennünket, mint a megalázottság, a földresújtottság, a lerongyoltság szomorú követeit a magyar zsidóság tihozzátok. Az egyszer boldog, hatalmas, nagy és szerencsés magyar zsidóság küldöttei vagyunk, amely ma porban fekszik, letörött, meghajolt és oda süllyedt, hogy kéregetnie kelljen.

Szomorúak vagyunk mi is és szomorúak azok is, akik küldenek bennünket: a felekezet, mely szegénnyé lett; az árvák, akik támasz nélkül állnak; a diákok, akik nyomorral küzdenek; az iskolák, melyeket nem tudunk felépíteni; a főiskolások, akiket külföldre űztek a tudomány hajlékából s akiknek nem tudunk szabadegyetemet nyitni; az intézmények, melyeket nem tudunk fenntartani s amelyekben nem tudunk a nyomor szürke nincstelenségében szeretetet nyújtani; a vakok, a siketnémát, akiket nem tudunk az

életre nevelni; a betegek, akiknek nem tudjuk az ápolást megadni; az aggok, akikről nem tudjuk az öregség boruját elosztani. A nagy célok, melyek megvalósítatlanul megrekedtek bennünk, a kötelességek, melyeket nem tudunk teljesíteni. Jövünk felétek, kérő szóval, kinyújtott kezekkel: nyissátok meg előttünk kapuitokat, tárjátok fel szíveteket!”¹

A KÜLDÖTTSÉG TAGJAI: AZ ÉLCLAPÍRÓ BANKÁR

Székely Ferenc (szül.: Schlesinger, 1858–1936) a Belvárosi Takarékpénztár elnöke, királyi udvari tanácsos, a pesti neológ hitközség elnöke. 1936 áprilisában a nevével volt tele szinte az összes újság, melyekben megrendüléssel közölték, hogy abbáziai gyógykezelésén elhunyt a régi politikai világ és a magyar bankvilág ismert embere:

„Székely Ferenc alapításától kezdve elnöke volt a Belvárosi Taka-

Székely Ferenc (FORRÁS: MILEV)

rékpénztárnak, ezt megelőzően a Kereskedelmi Banknál működött, vezérigazgatója, majd alelnöke volt

az Angol-Magyar Banknak és több pénzüintézet, valamint iparvállalat elnöki tisztségét töltötte be életében. A bankpályán folytatott működésének első idejére esik a közgazdasági irodalomban elért sikere, valutapolitikai tanulmánya akadémiai pályadíjat nyert és nagy elismeréssel fogadták a pénzüintézetek reformjáról szóló munkáját is.

Első irodalmi népszerűségét a Kagal néven ismert irodalmi asztalnál szerzett tekintélye és pozíciója biztosította. A Kagal naponta találkozott az egyik kávéház történelmi hírességű asztalánál, és ennél az asztalnál helyet foglalt Székely Ferenc is. Ő teremtette meg a Borsszem Jankó felejthetetlen két alakját: Seiffensteiner Solomont és Mihászna Andrást. Mind a két alak Székely Ferenc alkotása, és mind a kettővel sokáig neveltette az akkori boldog Magyarországot. [...]

Az országos politikában kevesebb szerepet játszott, ezen a téren

A New York-i magyar zsidók és azok szimpatizánsai az Astor Hotelben gyűltek össze,

sokat jelentett számára Tisza István gróf barátsága. [...] Inkább a fővárosi közszéki politikája érdekelt és sok ideig Székely Ferenc azok közé tartozott, akik a régi Budapest sorát irányították.”²

A KÜLDÖTTSÉG TAGJAI: AZ ARANYSZÁJÚ FŐRABBI

dr. Adler Illés (1868–1924) főrabbi, kibem egyesült a régi hagyományos zsidó szellem a modern étellel. Jesiva-tanulmányait Pakson, Balassagyarmaton, majd Pozsonyban végezte, de a vallási tanulmányok mellett világi ismeretekre, sőt doktorátusra is szert tett. Héber idézetekben gazdag, de egyébként magyar nyelvű szónoklataival hamar kitűnt, melyek nyelvezetét személyes kedvenceiből, Tompa Mihály, Szász Károly és Arany János írásaiból merítette. Első működési helye 1891-től Kiskunfélegyházán volt. 1896-tól óbudai rabbi volt, 1907-től pedig a Rumbach utcai zsinagóga főrabbi lett.³

Halálakor az egyik első részvétnyilvánító táviratot Habsburg József (1872–1962) főherceg küldte.⁴ A tízezrekre menő temetésén dr. Hevesi Simon (1868–1943) Dohány utcai főrabbi többek között az alábbiakkal búcsúztatta:

„[...] Megillet Téged az elismerés vallásosságodért, a hagyományok kultuszával összekötött művelődési törekvéseidért, világosságot szerető lelked melegségeért, mellyel megbecsülted a haladás, a kultúra, a tudomány értékeit. Szívedben nagy erőnek gazdagsága lakott, és te pazarul szórtad életerőd kincsét. Életed delén kidültél, nagy törekvések lelkes bajnoka! Lángoló lélek, izzó szellem, küzdő harcos a hivatás terén! – Isten veled! [...]”⁵

A KÜLDÖTTSÉG TAGJAI: MÓRICZ ORVOSA

dr. Zahler Emil (1875–1956) belgyógyász és gyermekorvos, a pesti hitközség jótékonyági előljárója, a ferencvárosi körzet kiemelkedő alakja, a Páva utcai zsinagóga tiszteletbeli elnöke, akit 1928-ban a Remete (ma: Sobieski János) utcai

imaegyesület díszelnökének választott meg, mert 29 évvel korábban, amikor a kerületbe költözött, akkor ott kezdte meg vallásos tevékenységét.⁶ Ő volt Móricz Zsigmond kezelőorvosa is, akiről egyszer azt mondta: „Csak saját magától követelt emberfelettit. Én, mint orvos, hasztalan próbáltam balzaci munkahajszájában mérsékletre inteni. »Ez hosszabbítja meg az életemet« – hárította el nevetve.”⁷

1944 őszén Ara Jareztian (1918–2010) által a Zichy Jenő utca 1. alatt megszervezett ún. „Nyilas Kórház” egyik főorvosa volt, ahol viszonylagos biztonságban élhetett és dolgozhatott; Jareztiant később a Jad Vasem a Világ Igazai közé választotta.⁸ Zahler doktor szinte a haláláig ugyanabban a sarokházban praktizált, ahol a vészorszak alatt, s előtt is tette.

A „PARIS” GÖZÖSÉN NEWYORKBA

A hajó Cherbourg-Octevilleből indult szombat este, ezért Adler rabbi, hogy a vallási törvényeket betartsa, még péntek reggel a hajóra szállt⁹ (a hajón való utazás szabályait lásd: *Kicur Sulchán Áruch* 74. fejezet). A Transatlantic Company „Paris” óceánjárója, fedélzetén a hitközség három képviselőjével 1921. november 21-én, csütörtök délben kötött ki New York partjánál. Megérkezésükről Székely küldött rövid kábelogrammot, melyben közölte, hogy az Ellis Islandon a Hungarian Jewish Federation egész vezetősége üdvözölte őket, elsőként pedig Zerkovitz Emil (1870–1923) miniszteri tanácsos szorított velük kezét.

ADLER RABBI LEVELE CSALÁDJÁHOZ

A küldöttség megérkezése utáni hetekben az *Egyenlőség*en keresztül nem érkezett hivatalos híradás. December közepén Adler rabbi családjának küldött levelének részletét közzétették, melyből az alábbi gondolatok kiemelésre érdemesek:

„Nagyon szépen fogadtak bennünket; kéregetőket ritkán fogadnak nálunk ilyen lelkesedéssel. Száztagú deputáció várt a kikötőben, hazakísértek a szállóba és

folyton jönnek a magyar ismerősök. A megérkezésünk híre benne volt az összes lapokban, még a New York Times-ban is. Szent ügyünk lassan és nehezen halad, de majd csak megy. Nagyon kedves, előkelő urakkal, hölgyekkel ismerkedtünk meg már eddig is. Hála Istennek egészséges vagyok, és elég jól bírom a folytonos mozgást, szaladást, lármát. Jó volna tudni hogy vagytok ti? Higgyétek meg drágáim, nagy tanulása van egy ilyen világkörűli útnak; rájön az ember, hogy a világ egy bolond, kavargó méhkas, egy mozgó hangyaboly és ha ezer csillogást, ragyogást, kincsek halmazát, felhőket hasító házakat, ömlő áradatot lát az ember: az egyetlen értékes és maradandó a meleg, tiszta, szepőlten családi otthon, ahol hű gyermekek egymást támogatva, derítve, szolgálva együtt élnek.”¹⁰

AMERIKAI BIZOTTSÁG A MAGYAR ZSIDÓKÉRT

A New York-i magyar zsidók és azok szimpatizánsai 1922. január 3-án az Astor Hotelben gyűltek össze, hogy bizottságot alapítsanak a Magyarországon élő zsidók megsegítésére, ahogy írták:

„A New York-i magyar zsidóság vezetői megértő szeretettel, meleg szívvel fogadták az óhazai testvérek vándorútra kelt küldötteit és fogadalmat tettek, hogy lehetővé teszik az emberbaráti és kulturális intézményeknek a fenntartását, amelyeket a segítségre soha nem szorult budapesti zsidó hitközség – a magyar pénz elértéktelenedése folytán – segítség nélkül képtelen lenne folytatni.”¹¹

Az résztvevők maradéktalanul egyetértettek abban, hogy segíteni óhajtják az „óhazai” zsidókat, csupán abban oszlottak meg, hogy egy önálló nagygyűjtés vagy a Joint Distribution Committee-n keresztül történjen a támogatásuk. Utóbbi észszerűségéről Székely érvelése győzte meg az egybegyűlteket.

ELŐSZÖR A HITKÖZSÉG ELNÖKE TÉRT HAZA

Az amerikai útról először, február 9-én csütörtökön Székely Ferenc

hitközségi elnök tért vissza, addig a küldöttség másik két tagja folytatta a városról városra történő „kalapozást”. Az *Egyenlőség* riportere mások mellett az alábbi kérdéseket tette fel Székelynek:

„Mit üzennek az amerikai zsidók?”

Igen meleg üdvözlést hoztam azoktól a magyarországi származású amerikai zsidóktól, akik amellest, hogy hazájuknak hűséges polgárai, szívük minden dobbanásával Magyarország mellett vannak, tekintet nélkül arra, hogy ahol születtek vagy az a hely, ahol szüleik sírja domborul, ma Csehszlovákiának, vagy minek neveztetik.

„Mennyi az elért eredmény?”

Azt hiszem, hogy nagyjából elértük a kívánt eredményt: a hitközség intézményeinek egzisztenciájának biztosítását. Összességében nem is nyilatkozhatom, mert a gyűjtési akció még befejezve nincs. [...]”¹²

ADLER RABBI ÉLMÉNYBESZÁMOLÓJA

Március 6-án hétfőn reggel megérkezett (csak az érdekesség kedvéért rögzítjük, hogy a hazaút 17(!) napig tartott) Adler főrabbi is, aki bőröndjének kicsomagolása közben mesélt az *Egyenlőség* riportérének a három hónapos útról.

Minden napra legalább egy találkozó esett, s a Rumbach főrabbi mintegy tízszer szónokolt amerikai zsinagógákban, közöttük a világ legnagyobbikaként számontartott Emánu-Él templomban, ahol a kántori funkciót a korábbi Dohány utcai főkantor, 1920 óta New Yorkban élő Quartin Szável (Zavel Kwartin, 1874–1952) látta el.

Volt még szó konstantinápolyi szenior nagykövetének rituális vacsorájáról és a Lexington Színház-

Adler Illés rabbi (FORRÁS: MILEV)

ban rendezett jótékonyági koncertről is, melyen részt vett Rózsa Lajos (szül.: Rosenzweig Sámuel, 1877–1922) operaénekes is.

Rózsa a bevezetőben taglalt zsidóellenes megmozdulások áldozatának példa-alakja is lehetne. 1920 áprilisában, az Operaház történetében először kellett megszakítani előadást, ugyanis Wagner Walkűrjének közepén néhány tucattól álló csőcselék tört be a nézőtérre, akik „Abzug Rózsa! Le a zsidó énekes-sel! Le a nemzetgyilkos galíciai zsidóval!” – és hasonló botrányos frázisokat kiabáltak. Rózsa, mielőtt távozott volna a színpadról, még annyit mondott, hogy a háború alatt persze nem tüntettek ellene, amikor beutazta az országot, hogy jótékonyági hangversenyeket tartson a háború rokkantjai megsegítésére.¹³ Ezután az őstehetség meg sem állt Amerikáig.

A küldöttséget fogadta John Francis Hylan (1868–1936), New

York város polgármestere is, aki zanzásítva az alábbiakban állította párhuzamba a zsidók magyarországi és amerikai helyzetét:

„Hallom, hogy önöknél szomorú és sajnálatos nézeteltérések vannak a zsidók és a nem zsidók között, amelyek nem egyszer a gyűlölet forrásává lesznek. Amerikában tapasztalni fogják, hogy ilyesmi itt teljességgel lehetetlen. Nálunk nincs különbség ember és ember között és nem kételkedem benne, hogy nemsokára az én magyarországi keresztény testvéreimen is úrrá lesz a jobb belátás. Minden becsületes és munkás polgár egyformán hasznos tagja az államnak. Ez minden politikai bölcsesség alapja. Én vallásos és buzgó katolikus vagyok. De csak a templomban. A templomon kívül csak arra nézek: ki hogyan dolgozik. [...]”

Ha az amerikai zsidó intézmények baja jutnának, az amerikai keresztény intézmények mind egy szálig melljük állnának és nem engednék, hogy helyzetük válságosra forduljon.”¹⁴

AZ EREDMÉNYEK

A pesti neológ hitközség három küldöttének emberfeletti munkája és az Egyesült Államokba telepedett magyar gyökerű zsidók jóindulata meghozta a várt eredményt. Szinte a hazaérkezésükkel egy időben 15 ezer dollár gyorssegélyt folyósítottak a hitközségnek, mely a legégetőbb problémákra nyújtott hús gyógyírt. Ezután pedig a Joint felállította az ún. rehabilitációs bizottságát, mely figyelemmel kísérte az iskolák és az egészségügyi és szociális intézmények működését, hogy azokat a lehető legerkényesebb módon tudják támogatni.¹⁵

¹ „A »Paris« oecánjáró fedélzetén...”, *Egyenlőség*, 1921. 40. évf. 45. szám, 1–2. old.; ² „Meghalt Székely Ferenc a Belvárosi Takarékné elnöke”, *Magyarország*, 1936. 43. évf. 85. szám, 5.; ³ „Hírek – Dr. Adler Illés emlékezete”, *Egyenlőség*, 1924. 43. évf. 10. szám, 9. old.; ⁴ „József főherceg levele Adler Illés özvegyéhez”, *Egyenlőség*, 1924. 43. évf. 8. szám, 4. old.; ⁵ „Hevesi főrabbi beszéde a templom kapujában”, *Egyenlőség*, 1924. 43. évf. 9. szám, 3. old.; ⁶ „Hírek – Dr. Zahler Emil ünneplése”, *Egyenlőség*, 1928. 48. évf. 19. szám, 14. old.; ⁷ Vajda Sándor, „Móricz Zsigmondról beszél az orvosa”, *Ország-Világ*, 1957. 1. évf. 23. szám, 14. old.; ⁸ Gábor Zsuzsa dr., „Kórházalapítás az ostromgyűrűben”, *Orvosi Hetilap*, 2003. 144. évf. 48. szám, 2377–2378. old.; ⁹ „Adler Illés elmondja amerikai útjának emlékeit az Egyenlőségnek II.”, *Egyenlőség*, 1922. 41. évf. 11. szám, 6. old.; ¹⁰ „Levelek Amerikából”, *Egyenlőség*, 1921. 40. évf. 50. szám, 6. old.; ¹¹ „Bizottság alakult Amerikában a magyar zsidók megsegítésére”, *Egyenlőség*, 1922. 41. évf. 2. szám, 14. old.; ¹² „Székely Ferenc itthon”, *Egyenlőség*, 1922. 41. évf. 6. szám, 4–5. old.; ¹³ „Nagy botrány az Operaházban”, *Az Újság*, 1920. 18. évf. 83. szám, 3. old.; ¹⁴ „Adler Illés elmondja amerikai útjának emlékeit az Egyenlőségnek”, *Egyenlőség*, 1922. 41. évf. 10. szám, 8. old.; ¹⁵ „Hírek – Az amerikai Joint kiküldöttje Budapesten”, *Egyenlőség*, 1922. 41. évf. 11. szám, 11. old.

PURIMI MASZK

Purimkor szokás, hogy a dolgokat a „fejük tetejére” állítjuk. Az idei Purim pedig igazán feje tetejére állította minden ünnepi elképzelésünket. „Ez volt az első Purim, amikor 8-ra hazaértem” – jegyezte meg a furcsa ünnepről Fuchs Jehosua, miskolci rabbi. A programok nagy része online zajlott, 12 helyszínen azonban, összesen 37 alkalommal, személyesen is meghallgathattuk a Megilá felolvasását.

Az online műsorfolyam igen változatosan alakult, Köves Slomó vezető rabbi köszöntője és Megilá olvasása után vicces purimi játékokat kacaghattak végig a nézők, ezeket Kálloy Molnár Péter és Janklovics Péter prezentálta. Később Réczei Tamás Szilágyi Nórával, a CEDEK Szeretetszolgálat vezetőjével Purim egyik micvája, az adományozás kapcsán a jótékonykodás szerepéről beszélgetett.

KOK MÁSKÉNT

Az Óbudai Zsinagógában, valamint a Zsilipben éppúgy szűk körű ünneplés zajlott, mint Miskolcon, míg a CTeen vezetői, a Bassman házaspár autóval szállította ki a purimi csomagokat az ifjúsági szervezet tagjainak. (Az ünnep egyik micvéja, hogy másoknak ennivalót adunk).

Az újbudai zsinagógában a Bocskai úton 10 fős „turnusokban” zajlott a Megilá-olvasás: *Stell Izsák* rabbi fáradhatatlanul, folyamatosan olvasta fel Eszter könyvét. A frissen felújított zsinagógába tíz ember mehetett be egyszerre, egymástól megfelelő távolságban ültek a jó hangulatú purimi ünneplésen. Szentendrén a tavalyi purimi buli legviccesebb pillanataiból összeállított fotókiállítással fogadták az ünneplőket, pénteken pedig egész napos Megilá-olvasás volt.

Aki biztonságosabbnak ítélte a szabadtéri Megilá-olvasást, az csatlakozhatott a Vasvári Pál utcai zsinagóga közösségéhez vagy ellátogathatott a Budavári Zsinagógába is, ahol a Megilá-olvasás és az ima az udvaron zajlott. Az ünnepségen fiatalok és idősebbek is jelen voltak, volt közösségi játék és egy cigányprímás, aki zsidó dallamokat játszott. *Faith Áser* rabbi arról beszélt, hogy Mordecháj-tól meg lehet tanulni, hogy az ember miként élheti meg büszkén a zsidóságát.

Egy női központ, AHOL FELTÖLTŐDİK TEST ÉS LÉLEK

*Hamarosan új intézménnyel bővül a budapesti zsidó infrastruktúra. Köves Dvora rebbecen a nők számára álmódott meg egy központot, ahol testben-lélekben megújulhatnak, feltöltődhetnek. **Kalderon Cháná Rivkával**, a központ vezetőjével beszélgettünk. TUNA JUDIT ÍRÁSA*

- Nagyon régen elköltöztél Magyarországról. Férjhez mentél és lett egy csodálatos kisfiad.

- Igen, hét éve költöztem el Budapestre. 2010-ben – nem szokványos módon, az interneten ismerkedtünk meg Chaimmel, majd, miután eltöltöttünk pár hetet egymás társaságában, elhatároztuk, hogy összekötjük az életünket. Érdekesen indult az ismeretségünk, és a folytatás sem volt zökkenőmentes, ugyanis, amikor elkezdünk levelezni, nem beszéltem sem angolul, sem héberül. A Google fordító segítségével írtam a leveleket, és autodidakta módon sajátítottam el közben az angol nyelvet. Átgondoltuk a lehetséges alternatívákat, és elhatároztuk, hogy összeházasodunk, a közös életünket pedig Magyarországon folytatjuk majd. Az esküvőnket Izraelben, egy gyönyörű, 1800-as években épült kis zsinagógában tartottuk, melynek környezete pont úgy néz ki, mint egy toszkán kis falu, lélegzetelállító a miliője. Az esküvő után hazaköltöztünk, és belekezdünk a családi életbe. Dolgoztunk, spirituálisan fejlődünk, és közben a házasság egyik legnagyobb micváját és álmunkat próbáltuk megvalósítani: szerettük volna, ha gyermekünk születik. Ez nagyon nehéz út volt, rengeteg csalódással és fájdalommal járt; hit nélkül biztosan nem sikerült

volna túllépni ezen a nehéz időszakon, ugyanis hat évig próbálkoztunk mire végül megfogant Yakir.

- Hogyan élted meg lelkiileg ezt a rengeteg megpróbáltatást?

- Nehezen. Egyébiránt pozitív személyiség vagyok, és mindig is hittem benne, hogy mindennek megvan a miértje. Tényleg csak nagyon ritkán hagyom el magam, de ilyenkor mindig sokat segítenek a barátok körülöttem. Főleg Dvora (Köves Dvora

rebbecen – a szerk.) segítségével erősít meg ezekben a helyzetekben. Mindig számíthattam rá eddig, amikor lelki feltöltődésre volt szükségem.

- Mennyiben tértek el az izraeli tapasztalataid az itthoniaktól?

- Az izraeli és magyarországi életéről nem lehet párhuzamot vonni, ez olyan, mintha az almát a körtével akarnánk összehasonlítani. Amikor megérkeztem Izraelbe, nagyon nehéz volt minden, mert teljesen más

dinamikával működő ország, mint az, amiben mi felnőttünk. Magyarországon nyugodtabb az élet, megfontoltabbak és kimértebbek az emberek, kint pedig rendkívül dinamikusak, temperamentumosak, teljesen más beállítottságúak. Az első időszakban nagyon sokat sírtam – ez számomra is megdöbbentő volt, hiszen általában nem ez jellemző rám, ha nehézségekbe ütközöm, de szinte minden nap harcot kellett vívnom mindenért: akár egy sorbanállásnál vagy pénzfelvételnél. Képzeld el, hogy bemész egy bankba, leülsz az ügyintézőhöz és közben teljesen ismeretlen emberek kiabálnak át a fejed fölött, tolakodnak, és ez számukra teljesen természetes, te meg ott ülsz csendben úgy, hogy a privát

szférába gázolnak. Egy idő után te is felveszed a tempót, ami azzal jár, hogy a saját személyiséged is megváltozik és bár nem értesz vele egyet, csak így tudsz érvényesülni. Ez a kettősség nagyon nehezen szokható csak meg. Ugyanakkor előnyére is válik az embernek az, hogy megtanul harcolni, mert a mai világban szinte csak így lehet célokat elérni, de, természetesen, tudni kell és be is kell tartani a határokat.

Amit sosem sikerült megszoknom, az a háború. 2014-ben alijáztam. Abban az évben kezdődött a háború, amit sokként éltem meg. Ültem otthon csendben, és egyszer csak meghallottam, hogy megszólal a légiriadó szirénája, majd lero-hantunk a pincébe. Hallottam a dörgéseket, a rakétamegsemmisítő hangját, ez végtelenül félelmetes volt. Minden nap rettegésben élni,

„AMIRE EGY ZSIDÓ NŐNEK SZÜKSÉGE LEHET”

Köves Dvora rebbecen, az egész projekt megálmodója, úgy véli, minden nőnek szüksége van egy olyan helyre, ahol fel tud tölteni egy olyan közegben, amelyben a zsidóságát is megélheti: „Azt szeretném, ha egy olyan női centrumot tudnánk megvalósítani, amelyben minden olyan megtalálható, amire egy zsidó nőnek szüksége lehet spirituálisan, fizikai síkon és társasági szinten. Éppen ezért úgy terveztem, hogy a ruha- és parókabolton kívül legyen még kávézó dolgozósarokkal, illetve mikve is – ami a legfontosabb micva egy nő életében. Terveztem még fodrászatot, kozmetikát. A közösségi térben programokat, különböző előadásokat tartunk majd és az évek óta nagy sikerrel futó keddi női tanulócsoporthoz órái is átkerülnek majd az új létesítménybe.”

úgy, hogy sosincs nyugalom, nagyon fárasztó, emiatt is preferálom az itthoni életünket.

Illetve a másik a közösség, ami nagyon hiányzott. Kint nem volt olyan közösségi életünk, mint itthon van Óbudán, sem sábeszkor, de még az ünnepek alatt sem. Mindenki elmegy a zsinagógába imádkozni és utána nincsen közös kiddus. Ezt is nehéz volt feldolgozni, hogy kisebb esélyem volt a spirituális feltöltődésre, mert nem volt egy rebbecen sem, akivel úgy el tudtam volna beszélgetni, mint Dvorával. Természetesen mind a két országnak megvan a maga pozitívuma, mindig ott kell boldognak lenni, ahol van az ember, a boldogság belülről fakad. Úgy voltam vele, hogy volt egy küldetésünk Izraelben, ezt a küldetést teljesítettük, most van egy küldetésünk Magyarországon, amire az Örökévaló idevezetett minket, és most szívvel-lélekkel ezen dolgozunk.

– *Hogyan jött az ötlet, hogy hazaköltöztök?*

– Nem terveztük, hogy hazajöjünk, annyira nem, hogy elkezdtünk kint lakásokat nézegetni, hogy az addigi albérletet sajátjukra cseréljük. Azonban többször zsákutcába futottunk, míg végül megtaláltuk a számunkra ideális lakást. Meg is állapodtunk a tulajdonossal, hogy szeretnénk megvenni az ingatlant, ám ennél meg az utolsó pillanatban derült ki,

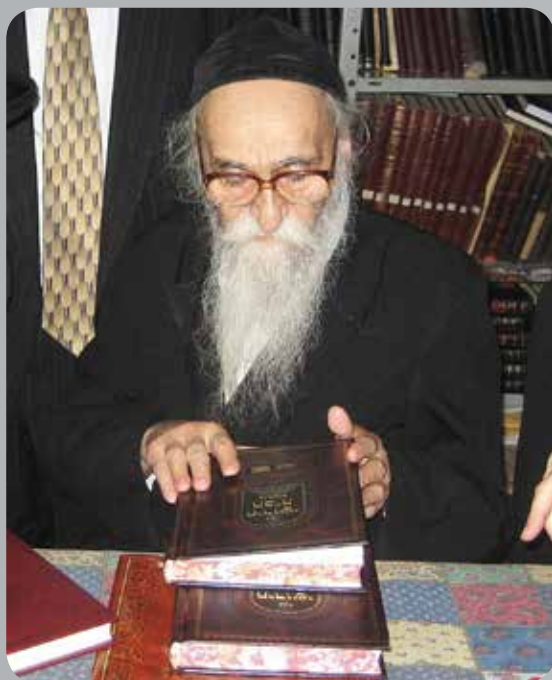
hogy nem lakásnak van minősítve, hanem raktárnak. Ennél a pontnál felmerült, hogy ha ennyire nem jönnek itt össze a dolgaink, talán haza is költözhetnénk Magyarországra, és, egy isteni csoda folytán, Dvora éppen ebben az időszakban keresett meg azzal, hogy az újonnan nyíló női centrumnak, a Kosher Fashion-nek legyenek a vezetője.

Ez egy olyan, nőknek szóló komplexum, ahol lesz mikve, lobb, kávézó, fodrászat, kozmetika, kóser ruhaszalon és amire még a jövőben igény támad. A járvány végén meg nagyon szeretnénk, ha női közösségi térként is funkcionálna a Galagonya utcai épület. Egyelőre, amíg a komplexum nem készül el, az Óbudai Zsinagóga második emeletén kaptunk helyet; itt lehet megnézni a ruhákat, ékszereket és kiegészítőket, amiket árusítunk. Mindennek nagyon kedvező az ára, érdemes bejönni hozzáunk és válogatni. A szalon a pandémia miatt egyelőre nem üzemel minden nap: kedden 13:00–18:00 és szerdán 09:00–15:00 között tartunk nyitva. Telefonon előre egyeztetve – bejelentkezéses alapon – el lehet jönni hozzánk a nyitvatartási időn kívül is. Minden infó megtalálható rólunk a „kosher_fashion” nevű Instagram-oldalunkon. A tervünk az, hogy minél több hölgyet és minél szélesebb korosztályt elérjünk és kiszolgáljunk.

AKIK A VÍRUSBAN ODAVESZTEK

A koronavírus-járvány világméretű pusztítást okozott, és nem kímélte a zsidó közösségeket sem, melyek ugyancsak komoly veszteségeket szenvedtek. Bár a vírus minden áldozata betölthetetlen űrt hagy maga után, vannak olyanok, akiket tanítványok ezrei és a teljes zsidó világ gyászol. Közülük emlékezünk néhányra. MEGYERI A. JONATÁN ÍRÁSA

MESHULAM DOVID SOLOVEITCHIK

A híres Soloveitchik dinasztia tagja, a briszkai rabbi ötödik gyermeke volt a tizenkettőből, egyúttal a litván rabbinikus óriások közül az egyik utolsó. Breszt (jiddisül Briszsk) városában született valószínűleg 1921-ben vagy 1922-ben. Fiatalkorában a híres kamenitzai jesivában tanult Baruch Ber Lebovitz vezetése alatt, majd családjával 19 évesen az akkori angol mandátum alatt álló Palesztinába vándorolt.

Miután édesapja a Szentföldön újra felépítette a briszkai jesivát, abban kezdett el tanítani, majd apja halála után átvette annak vezetését. A briszkai Talmudtanulás egy speciális, analitikus módszer, melyet más jesivák és rabbik is átvettek.

Bár Soloveitchik rabbi nem jegyez saját könyvet, tanításait és újszerű tóramagyarázatait (chidusei Torá) vastag kötetekben adták ki tanítványai. Soloveitchik rabbi híres volt memóriájáról és éles eszéről, többen tanúsítják, hogy kívülről tudta az egész babilóniai és jeruzsálemi Talmudot, illetve a midrásokat.

2021. január 31-én halt meg, temetésén, a koronavírus miatti korlátozások ellenére is több mint tízezen vettek részt. A briszkai jesiva vezetését fia, Jichák Zev Soloveitchik vette át.

ABRAHAM J. TWERSKY

Abraham Jehosua Twersky rabbi a Wisconsin államban található Milwaukeeban született 1930-ban. Édesanyja Devora Lea, a második bobovi Rebbe lánya, édesapja, Jákov Jiszrael Twersky pedig a híres csernobili hászid dinasztia leszármazottja volt, aki 1927-ben menekült az Egyesült Államokba Ukrajnából.

Twersky, aki a harmadik volt az ötgyerekes családban, Milwaukeeban járt iskolába (abban az időben alig voltak ortodox zsidó iskolák Amerikában). Rendkívül éles esze miatt 16 évesen már leérettségizett, tanulmányait Chicagóban folytatta a Hebrew Theological College-ban, ahol 1951-ben szerezte meg a rabbidiplomát.

1952-ben megházasodott, majd Milwaukeeban a Marquette University-n végzett általános orvos szakon. Ezután pszichiátriát tanult a Pittsburgh Egyetemen, amelynek kórházában dolgozott is két évig. Tehetségére sokan felfigyeltek, igen fiatalon rábízták a pittsburghi St. Francis Kórház pszichiátriai osztályának vezetését.

Twersky szakterülete az alkohol és más függőségek voltak. Rabbinikus tanulmányait sikerrel ötvözte például a híres 12 lépésből álló leszoktatási programmal, melyet a muszár (zsidó etika) és a hászid tanításokkal hozott párhuzamba. Több, mint 90 könyvet írt és népszerű előadó volt. 1995-ben hagyott fel az orvosi hivatással, néhány évvel később feleségével Izraelben telepedett le.

Rendkívüli tanításai mellett a magyarországi zsinagógákban is gyakran énekelt „Hosiá et ámechá” (Zsoltárok 28:9) című dallamot is ő szerezte, igaz, hogy azt a Chábád mozgalom tette világhíróvá, a lubavicsi Rebbe ugyanis előszeretettel énekelte azt hászid összejöveteleken.

2021. január 31-én hunyt el Jeruzsálemben.

YITZCHOK SCHEINER

Yitzchok Scheiner rabbi az Egyesült Államokban született 1922-ben, szülei Lengyelországból menekültek Pittsburgh-be az első világháború után. Miután elvégezte a középiskolát, Scheiner rabbi a Yeshiva University tanházában, a világhírű Yeshivas Rabbenu Yitzchok Elchononban és az amerikai litván típusú jesivák egyik vezetőjének számító Tora Vodaathban tanult. Ez utóbbiban mestere az a Shlomo Heiman rabbi volt, aki az amerikai zsidóság legfőbb vallásügyi szaktekintélyének számított Moshe Feinstein rabbi előtt.

Az 1960-as években a svájci Montreux-ben működő jesivában tanított, később, apósa halála után (aki a jeruzsálemi Kamenitz jesiva vezetője volt) Scheiner rabbi sógora mellett kezdte meg a jesiva vezetését. Sógora 1998-ban bekövetkezett halála után Scheiner vette át a feladatokat unokaöccsével az oldalán. A '90-es években választották be a Moetzes Gedolei haTorah tekintélyes rabbinikus szervezetbe, mely egyébként a Degel haTora charedi párt szellemi vezetői testülete.

CHAIM MEIR WOSNER

A híres magyarországi születésű Smuel Wosner rabbi, a Sevet hálévi vallásjogi döntvénygyűjtemény szerzőjének fia, Chaim Meir Wosner rabbi saját jogán is hatalmas tudós volt.

1938-ban Bécsben született. Szüleivel gyermekkorában Izraelbe költöztek, fiatalemberként leginkább megbecsült apja felügyelete alatt tanult. A jeruzsálemi ultraortodox rabbinátus, az Éida Chareidit vezetőjé-

nek, Avraham Elijáhu Meizes rabbinak a lányát vette feleségül. Házasságkötése után a híres Cháchmé Lublin jesivában tanított, majd 18 évre Londonba költözött, hogy az ottani szatmári közösség rabbija legyen. Nem sokkal édesapja halála után költözött vissza Izraelbe, ahol apja kérésére Zichron Meir település rabbija lett,

Apja halála után átvette a Cháchmé Lublin jesiva vezetését, mely pozíciót haláláig betöltötte.

YECHESKEL ROTH

Bár nem koronavírusban hunyt el, mégis nagy veszteség a zsidóságnak.

A karlsburgi rabbiként ismert Yecheskel Roth rabbi az Egyesült Államok egyik vezető vallásjogi szaktekintélye volt. Erdélyben született, majd sok év Izraelben töltött idő után az Egyesült Államokba emigrált, ahol a szatmári Rebbe, Joel Teitelbaum rabbi felkérésére a szatmári bét dinben (rabbinikus bíróság) kezdett szolgálni.

Roth rabbi nemcsak tudásáról volt híres, de arról is, milyen nagy szorgalommal tanult. Tanítványai szerint nem látták őt soha, hogy aludni ment volna, az éjszakákat, főként felesége halála után, a Brooklyn Boro Park környékén található tanházában töltötte, és legfeljebb csak könyvei felett bóbiskolt el.

Roth rabbira nagyon hamar felfigyelt az ortodox zsidó világ, gyakran a legbonyolultabb vallásjogi kérdések érkeztek hozzá. Arról volt híres, hogy döntvényeinek alátámasztására elképesztően sok forrást jelölt meg, mely egyben igen kiterjedt tudását is bizonyította. Fontosabb döntvényeit a kilenc kötetes *Émek Hálésuvá* című könyvsorozatban publikálta.

Roth rabbi ezen írás születésekor, 2021. március 7-én halt meg, temetése várhatóan Izraelben lesz.

Sajnos e cikk terjedelme nem teszi lehetővé, hogy minden nagy hírű és kevésbé ismert áldozatról hírt adjunk. Lapunk előző számában emlékeztünk meg a Pesti Jesiva egykori hallgatójáról, a fiatalon elhunyt Yehuda (Yudi) Dukes rabbiról, aki hosszú hónapokig küzdött a koronavírussal.

Adja az Örökkévaló, hogy ne ismerjünk több fájdalmat, adjon megnyugvást a gyászolóknak és örömet a bánatosoknak, hogy együtt fogadhassuk a Megváltót és lehessünk tanúi a halottak feltámadásának, mihamarább, még napjainkban, ámen.

ÉDES ÉTELLEL EMLÉKEZÜNK AZ EELNYOMÁSRA

A peszáchi széderen felkínált édes, sűrű chároszet vagy hrajszesz az egyiptomi építkezéseken a zsidó rabszolgák által használt maltert szimbolizálja a szédertálon. Krémes vagy darabosabb, de mindenképpen masszává összeálló keverék, mely gyümölcsöket, bort, fűszereket tartalmaz, néhol erőteljesebb, máshol lágyabb ízvilággal. A hrajszesz így a zsidó diaszpóra történetét is magában hordozza: a zsidók minden körülmények között megtartották a hagyományos széder estét, bárhol éltek is, és ehhez azokat az alapanyagokat használták fel, melyek adott helyen a rendelkezésükre álltak. A receptek változtak, de amit szimbolizálnak, az örök. DÉNES ANNA ÍRÁSA

A Talmud (*Peszáchim* 116a.) elmondja, hogy a chároszet a héber *cheresz*, agyag szóból származik. Maimonidész is úgy magyarázza, hogy a chároszet a habarcsra emlékeztet, sőt a kovászos és kovásztalan ételek törvényeinek felsorolásában még receptet is ajánl: „Datolyát, szárított fügét vagy mazsolát és hasonlókat veszünk, ezeket összetörjük, ecetet adunk hozzá és fűszerekkel keverjük, mivel az agyagot is szalmatöréssel keverik össze.”

A chároszet szimbolikus jelentését nem konkretizálja semmilyen hagyományos szöveg, így sokféle értelmezése lehetséges. Feltehetjük a kérdést: miért édes, ízletes keverék emlékeztet a rabszolgamunkára?

A tórai történeteket kiegészítő vagy magyarázó midrás arra utal, hogy a chároszet pozitív jelentéstartalommal is bír. A midrás (*Smot rábá* 1:12.) elbeszéli, hogy amikor elérkezett a szülés ideje, a zsidó asszonyok egy ligetben, almafák alatt adtak életet gyermeküknek abban az időszakban, amikor fáraó parancsára minden újszülött fiút meg kellett ölni. A ligetben világra jött gyermekeket angyalok gondjaira bízta: „Isten angyalt küldött fentről, hogy tisztítsa meg és tegye széppé őket, akár egy bábaasszony, aki széppé teszi a gyermeket... Azután két mellbimbót adott nekik, az egyik olajat, a másik mézet adott” – mondja a szöveg. Amikor az egyiptomiak fölfedezték az Isten által létrehozott bölcsődét a ligetben, megpróbálták azt letarolni, ám a kicsiket azonnal elnyelte a föld, így megmenekültek, folytatódik a midrás. Amikor pedig már elég nagyok voltak, akkor nyájként vonultak haza, otthonaikba, akárcsak a tavaszi elléskor született bárányok.

A midrás emberi kegyetlenségtől fenyegetett csecsemőit egyenesen az isteniből táplálkoznak. Egy ligetben növekednek, mintha az Édenkertben növő Élet fája gyümölcssei lennének. A chároszet tehát nemcsak a szolgaságra, hanem a megváltásra, az isteni gondviselésre, illetve a virágzó, újjászületést hozó tavaszra is emlékeztet.

CHABAD.ORG

Egy másik midrás (*Smot rábá* 21:10.) szerint a chároszet a megváltást jelképezi. A történet szerint a kettévált Nádas-tengeren átkelő zsidók kisgyermekai éhesek voltak. „Izrael leányai átkeltek a tengeren, kezükben gyermekeikkel, és amikor a gyerekek sírtak, kinyújtották a kezüket, és almát meg gránátalmát szedtek a tengerből”. Ebben a történetben a tenger maga az Édenkert, gyümölcsöt terem annak, aki kéri, így a megváltás mozzanata is összekapcsolódik a kivonuló zsidókat ellátó gyümölcsfákkal. A chároszet édessége pedig a megváltásra, a megújulásra, a szabadulásra is emlékeztet.

A liget, elsősorban az almaliget, ráadásul a Sechiná, az isteni jelenlét egyik kabbalisztikus megjelenítése, ez további jelentéssel ruházza fel a chároszetet.

Most pedig nézzük a gyakorlatot. Abban minden közösség receptjei megegyeznek, hogy gyümölcsös-édes és sűrű. A kaliforniai változathoz az aszalt szilva és a datolya mellett még avokádó is szükséges. Az egyiptomi zsidók chároszetje datolyából, nagy szemű mazsolából és dióból áll, és ne feledkezzünk meg a hagyományos magyarországi hrajszeszről, melyhez reszelt almát, dur-

vára tört diót és ízesítésként bort, esetleg fahéjat vagy egy kiskanál mézet használnak. A gibraltáriak keverékét különleges összetevő, a téglapor teszi teljessé, az indiai zsidók közül a kochiniak pedig először *duvo* nevű lekvárt készítenek rézüstben forralt datolyából, és ezt keverik össze feldarabolt kesuval, dióval vagy mandulával. A perzsa (iráni) zsidók chároszetje a *halek*, ezt szintén megfőzött datolyából és diófélékből állítják elő.

Az alábbiakban néhány receptet mutatunk be. Fontos kiemelni, hogy ezek egy része *kitniot*ot tartalmaz, vagyis olyan növényeket vagy azok származékát, például szójaszószt vagy szezámmagot, melyet askenáizsidók nem fogyasztanak Peszáchkor. Mielőtt nekilátunk, bizonyosodjunk meg arról, hogy csak Peszáchra kóser alapanyagokat használjunk.

IBÉRIAI-FÉLSZIGET

2-2 alma és körte meghámozva és finomra aprítva;
fél-fél pohár: mandula, törökmogyoró, dió, pisztácia, mazsola,
felaprított datolya és füge;
¼ kk. őrölt szegfűszeg;
½ kk. őrölt gyömbér;
1-1 kk. őrölt fahéj és reszelt citromhéj;
½ pohár vörösbor

A dióféléket géppel felaprítjuk, hozzáadjuk a felaprított fügét, datolyát, a mazsolát, valamint a bort. Rövid ideig keverjük, hogy összeálljon. Hozzáadjuk az almát, a körtét és a fűszereket, és alaposan összekeverjük.

OLASZORSZÁG

3 alma (édes vagy savanyú) meghámozva, kimagozva, felkockázva;
2 körte meghámozva, kimagozva, felkockázva;
¾ pohár mazsola;
1 pohár kimagozott és feldarabolt aszalt szilva;
1 1/3 pohár kimagozott, feldarabolt datolya;
2 pohár édes vörösbor;
1/3 pohár fenyőmag;
2/3 pohár felaprított mandula; ½ pohár méz vagy cukor;
1 kk. őrölt fahéj;
½ kk. őrölt gyömbér

A hozzávalókat lábosba töltjük, és 20-30 perc alatt, időnként kevergetve nagyon puhára főzzük. Ha túlságosan kiszárad, adjunk hozzá apránként vizet. Egyéb gyümölcsökkel is gazdagíthatjuk a keverékünket: cukrozott és felaprított citrom- vagy narancshéj, dió, pisztácia, szárított füge, narancs- vagy citromlé, gyömbér, szerecsendió, szegfűszeg.

PIEMONTE

Másfél pohár megfőzött szelídgesztenye;
2/3 pohár blansírozott mandula;
2 keménytojás sárgája;
Egy narancs leve és lereszelt héja;
1/3 pohár cukor;
¾ pohár édes bor

A mandulát megdaráljuk, majd a többi hozzávalóval együtt mixerbe tesszük, és egynemű masszává keverjük.

MAROKKÓ

*½ kg kimagozott datolya feldarabolva (kb. 3 pohárnyi);
máshfél pohár édes vörösbort;
1 kk. őrölt fahéj; ½ kk. őrölt szegfűszeg;
1 pohár durvára darabolt dió*

A datolyát a fűszerekkel lábosba tesszük, és mintegy öt perc alatt puha krémmé főzzük. Időnként keverjük meg, nehogy odaégjen. Főzés helyett mixerbe is tölthetjük a hozzávalókat, és simára keverhetjük benne. Ha kihűlt, hozzákeverjük a diódarabokat is. Az ehhez igen hasonló, és földrajzilag is közel álló líbiai chároszetben negyed kiskanál szerepel a következő fűszerek mindegyikéből: őrölt gyömbér, szegfűszeg és szerecsendió.

KÍNA

Kitijotot tartalmaz!

(Ekkora mennyiségből kb. 6 pohárnyi chároszet készíthető.)

Máshfél pohár finomra aprított datolya;

4 felaprított alma; ½ pohár fenyőmag;

3 ek. szójaszósz; 4 ek. méz;

Egy narancs leve

A hozzávalókat lábosba tesszük, és nagyjából öt perc alatt lágy, puha masszává főzzük.

JEMEN

Kitijotot tartalmaz!

½ pohár gránátalmalé; ¼ pohár édes vörösbort;

¾ pohár kimagozott datolya finomra aprítva;

¼ pohár mazsola;

½ - ½ pohár felaprított mandula, illetve dió;

2 ek. megpirított szezámmag;

1 zöld alma finomra aprítva;

¼ - ¼ kk. őrölt fahéj, szegfűszeg, kardámmom, gyömbér és római kömény

A gránátalma levét és a bort egy kis lábosban felforrósítjuk. Levesszük a tűzről, hozzáadjuk a datolyát és a mazsolát, majd öt percig állni hagyjuk. Egy nagyobb tálba tesszük a többi hozzávalót, majd hozzáöntjük a boros keveréket a megpuhult gyümölcsökkel.

INDIA

1 nagy, meghámozott, kimagozott, finomra aprított papaya;

1 pohár szárított mangó felkockázva; ¾ pohár nyers kesudió; 1 citrom leve;

½ kk. frissen kicsavart gyömbérlé;

¼ kk. őrölt fahéj; 1/8 kk. őrölt szegfűszeg és ugyanennyi kardámmom

A hozzávalókat tálba tesszük, és alaposan összekeverjük. A Bné Jisrá-el csoporthoz tartozó indiai zsidók nemcsak összekeverik, hanem le is darálják a hozzávalókat.

Kóser Peszáchot!

„CÉLSZERSZÁM” NÉLKÜL AZ ÚJBUDAI PURIMON

Előrebocsátom, hogy beszámoló a 2021-es Purimról erősen szubjektív lesz. Mivel először vettem részt tevékenyen – értsd: Eszter könyvének olvasása közben a történet folyamatos követése, zajcsapás a megfelelő helyeken – purimi ünnepségen, így a saját élményem kicsit más, mint azoké, akik ezt már gyerekkoruk óta „űzik”. Újbudán jártam a nemrég megnyílt zsinagógában, és felejthetetlen volt. JUHÁSZ VALI ÍRÁSA

Nyilván furcsán hangozhat a közösségi rendezvényen való részvétel pont most, 2021 februárjában, a koronavírus-járvány egyéves évfordulóján és a harmadik hullám elején.

Azonban az az érzésem, hogy mindent meg lehet és meg is kell oldani (ahogy a zsinagógában kézhez kapott kis brosúrában is benne foglaltatott). Ha ez éppen az, hogy egy ünnepséget a biztonsági előírások teljes körű betartásával kell közösségi jellegűvé tenni, akkor az. Leginkább magunkért, a lelkünkért.

Így hát örömmel vettem *Stell Izsák* telefonhívását, hogy vegyek részt Purimkor a csütörtökön és pénteken Újbudán, a Bocskai úti zsinagógában tartandó Megilá-olvasással egybekötött purimi mulatságok valamelyikén. Biztosított róla, hogy kellő távolságban lesznek a résztvevők, rendelkezésre állnak a fertőtlenítőszeresek és minden, ami ilyenkor szükséges. Miután a felújítás óta nem jártam ott, különösen szívesen mentem, mindig nagyon érdekel, mit sikerül kihozni egy korábban egészen másra használt épületből (tudniillik a Bocskai úti ház azelőtt a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat irodaházaként működött, miután 1950-ben államosították. Az épület történetéről magazinunk 136. számában olvashattak bővebben – *a szerk.*). A másik ok, hogy ez a hozzám legközelebb eső zsinagóga, tömegközlekedéssel kb. 10 perc. Meg azért is, mert Izsákot már ismertem, hiszen Chánukára kaptam tőle egy gyönyörű csomagocskát, amit személyesen hozott el nekem. Jót beszélgettünk akkor – számomra meglepő módon – magyarul, mert bár nem régóta él Budapesten, kiválóan beszéli a nyelvünket. Viszont feleségével (akinek kedveségéről többen is meséltek már) még nem találkoztam, és reméltem, hogy itt majd alkalmam lesz őt is megismerni.

Régebben rengeteg történetet hallottam a belvárosi óriási Purim-partykról, amikor azért nem ártott csukva tartani a belső kerületekben az ablakokat, mert mindenhol ki-hallatszott a Lechájim. Nyilván az idén egy kissé visszafogottabban zajlott az ünneplés, de azért a hangulat – az online közvetítéseket látva – így is remek volt. Ahogy itt Újbudán is – köszönhető ez a Stell házaspár különleges kisugárzásának. *Stell Mushky* rebbecen mindenkire odament egy kicsit beszélgetni, így meggyőződhettem arról, hogy amit hallottam a kedvességéről, nyitottságáról és közvetlenségéről,

az egyáltalán nem volt túlzás, valóban tündéri terem és mindenkire van néhány kedves mondata, nagyon érdeklődő és segítőkész. A legkisebb gyermekük is részt vett a felolvasáson, amit nagyon szépen végig is hallgatott, nem sírt, nem hangoskodott – hiába, nem lehet elég korán kezdeni a purimi ünneplést.

A rabbi magyarul mondta el a bevezetést, amelyben olyan dolgokról beszélt, amiken nagyon is elgondolkodtam. Hogy például könnyen szeretjük azt, akit nem látunk minden nap, hiszen nem ismerjük a hétköznapijait, a problémáit, így esetleg az igazi énjét nem látjuk. Viszont ezekben a furcsa, nehéz időkben azokat is segítenünk kell és meg kell értenünk, akik távol vannak tőlünk.

Aztán, amikor elkezdődött a Megilá-olvasás, engem is magával ragadott a hangulat. Nyilván felkészületlenül mentem és nem volt nálam kereplő, közben meg már nem akartam azzal zavarni az olvasást, hogy kérek egyet valakitől, úgyhogy a megfelelő pillanatban csapkodtam az asztalt, ahogy többen mások is, akiknek nem volt „célszerszámuk”. De Hámán nevénél bármilyen eszközzel ér zajt csapni. Közben a rabbi is körbejárt a kereplőjével, így korbácsolta (sic!) fel a hangulatot. Az olvasás végén mindenki kapott egy kis üveg bort és némi útravalót. Am a felkínált pálinka is csábítóan hangozott, úgyhogy én azzal mondtam lechájimot.

Az ünnepség utáni beszélgetésekből kiderült, hogy a tíz fős korlátozást teljes mértékben betartva minden egye „turnus” telt házzal zajlott mindkét napon. Stell Izsák 10 felolvasást tartott azért, hogy mindez a lehető legnagyobb biztonságban történhessen.

A zsinagóga gyönyörű, mozaikos üvegablakain beömlő napfény és az ünnepség hangulata annyira jót tett a lelkemnek, hogy utána nem is volt kedvem a tömegközlekedésre felszállni, inkább gyalog, a gondolataim kíséretében sétáltam haza. Remélem, jövőre már egy nagyszabású purimi rendezvényen találkozhatunk mindenkivel az újbudai zsinagógában (is)!

A szkuleni rebbe maceszai

Történetünk nem olyan régen játszódik, 1945-ben, a háború végén, amikor sok-sok zsidó vesztette el mindenét: családját, barátját, otthonát és minden tulajdonát. Egy dolgot azonban senki nem vehetett el tőlük: az egymás iránti szeretetet. A zsidóknak szeretniük és segíteniük kell zsidó testvéreiket, még a legnehezebb időkben is. Erről szól a mesénk.

DÉNES ANNA MESÉJE

Eliézer Zusa Portugál, a szkuleni rebbe sok-sok üldöztetés és nélkülözés után végül egy távoli orosz városba került néhány társával együtt. Közeledett Peszách ünnepe, és bár innen-onnan kaptak némi adományt, hogy megülhessék a szabadság ünnepét, a szkuleni rebbe semmiképpen sem akart lemondani a kézzel készített, őrzött maceszról. A rebbének és társainak szinte semmi pénze nem volt, de még ha lett volna, akkor is nagyon nehéz lett volna búzát szerezniük, de nem adták fel a reményt. Addig-addig kerestek és kutattak, míg végül sikerült annyi búzát venniük, amennyiből néhány kerek maceszt el tudtak készíteni.

A rebbe és társai dolgozni kezdtek. A lehető legnagyobb elővigyázatossággal – nehogy a búza vízzel érintkezzen – lisztte őrölték a búzát. Tiszta forrásból vizet húztak, egy éjszakán át vigyáztak rá, és másnap megkezdődhetett a sütés. Szorgalmas munkájuknak meglett az eredménye, és a szkuleni rebbe még aznap üzent a környéken élő más rebbéknek, és mind-egyiküknek három egész maceszt ajánlott fel, pontosan annyit, ahányra a szédertálon szükség van.

A rabbik nagyon hálasak voltak, és mindannyian éltek is a különleges lehetőséggel. Egy héttel Peszách előtt látogató érkezett a szkuleni rebbéhez, aki nem volt más, mint a szeret-vizsnyici rebbe fia, Mose Hager rabbi. Ő is, mint annyian, Eliezer Zusa rabbi maceszáért jött az apja, Boruch Hager, a szeret-vizsnyici rebbe nevében. Miután megkapta a neki járó három maceszt és megköszönte apja nevében, így szólt a szkuleni rebbéhez:

„Tudom, hogy mindenki csak három maceszt kaphat, azonban apám, a szeret-vizsnyici rebbe a lelkekre kötötte, hogy mindenképpen hat maceszt vigyek neki. Azt mondta, hogy ez annyira fontos, hogy addig vissza sem mehetek hozzá, míg nem tudok neki hat egész maceszt vinni.” Eliezer Zusa rabbi úgy érezte, nincs más választása, eleget kell tennie a kérésnek.

Eltelt néhány nap. A Peszáchot megelőző napon nem más érkezett ismét a szkuleni rebbéhez, mint Mose Hager rabbi, aki korábban már hat maceszt elvitt. Csodálkozásra azonban nem maradt idő, mert máris közölte, miért jött: „Szeretnék visszaadni három maceszt” – jelentette ki. Most aztán mégis elcsodálkozott a szkuleni rebbe,

és azt mondta: „A szeret-vizsnyici rebbének hat egész maceszra volt szüksége. Mi az oka annak, hogy hármat most visszaküld belőlük?” – Így felelt reb Mose, titokzatosan mosolyogva: „Apám, a rebbe kérdezteti, hogy vajon a szkuleni rebbének maradt-e őrzött macesza a saját széder estéjére.” Ő pedig, kissé zavarodottan, így felelt: „Hogyan maradhatott volna, amikor olyan sokan kértek!

Nem tarthatam meg egyetlen szeletet sem, annyit mindenkinek szüksége volt rá!”

Mose rabbi széles mosollyal nyújtotta át a három maceszt: „Apám biztos volt ebben” – mondta. – „Ezért ragaszkodott ahhoz, hogy hat darab maceszt kaphasson. Hogy hármat visszajuttathasson belőlük annak, aki mindenét, még az utolsó őrzött maceszát is elosztogatta.”

Legyen a mi otthonunk az Ön otthona!

**A színvonalas időotthon
képes eleget tenni a sokszínű elvárásoknak.**

Hegedüs Györgyné, Róza néni
2003 óta a csepeli otthon lakója

Visky Éva néni
2001 óta a csepeli otthon lakója

Lőrinczi Andrásné, Tilda néni
2001 óta a csepeli otthon lakója

**Nekem az öngondoskodás
a legfontosabb!
A döntésnél elsődleges volt**

- » a függetlenség,
önállóság megőrzése,
- » a biztos lakhatás,
- » a mindennapi
terhektől mentes élet,
- » az egészségmegőrző
szolgáltatások,
- » a támogató közösség.

**Nekem az aktív pihenés
a legfontosabb!
A döntésnél elsődleges volt**

- » az egészség megőrzését
támogató szolgáltatások,
- » a saját, légkondicionált
kirándulóbusz,
- » a kirándulóprogramok
országszerte,
- » a szabadidő hasznos
eltöltésének sokszínűsége
közösségben.

**Nekem a társas kapcsolatok
a legfontosabbak!
A döntésnél elsődleges volt**

- » a családi légkör,
- » a támogató közösség,
- » az intézmény falain belül
zajló aktív társasági élet,
- » az intézményen kívüli
kapcsolatépítés és
- » az új barátságok kötésének
lehetősége.

Jöjjön, nézzon be hozzánk! Várjuk jelentkezését:

06 1 510 00 17

www.olajagotthonok.hu

A fényképek marketingcéllú használatához a jogosultak
előzetesen írásbeli engedélyeztetéssel hozzájárultak

Facebook Tanház

Virtuális Bét Midrás

Minden nap a Zsido.com Facebook oldalán

VÁLASSZA A ZSIDÓ HITTANT
GYERMEKE SZÁMÁRA!

SZERETNÉ, HA GYERMEKE MÁR
AZ ÁLTALÁNOS ISKOLÁBAN,
AZ ÁLLAMI OKTATÁS
RÉSZÉKÉNT ÁTFOGÓ
ISMERETEKET SZEREZNE
A ZSIDÓ ÜNNEPEKRŐL,
SZOKÁSOKRÓL?

MIT KÍNÁLUNK?

- AZ EMIH ÁLTAL
KIDOLGOZOTT
TEMATIKA
- MODERN PEDAGÓGIAI
ESZKÖZÖK
- AZ EGYÉNI FEJLŐDÉST
KÖZÉPPONTBA
HELYEZŐ OKTATÁS
- HÉBER ÍRÁS-OLVASÁS
- INTERAKTÍV, JÁTÉKOS
FELADATOK
- KÖZÖSSÉGÉPÍTÉS

